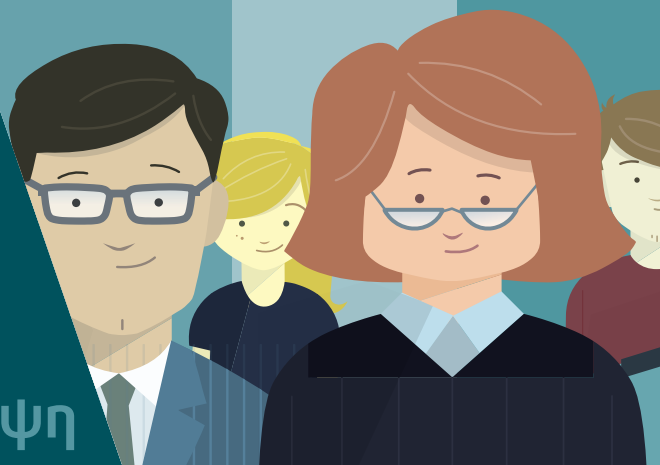

Φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη – Απόψεις και εμπειρίες επαγγελματιών

Περίληψη

Στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ορίζονται δικαιώματα που έχουν ιδιαίτερη σημασία για τα δικαιώματα των παιδιών κατά τη δικαστική διαδικασία, τα πιο σημαντικά από τα οποία είναι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια (άρθρο 1), η απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων ή εξευτελιστικών ποινών ή μεταχείρισης (άρθρο 4), το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια (άρθρο 6), το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (άρθρο 7), το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρθρο 8), η απαγόρευση διακρίσεων (άρθρο 21), τα δικαιώματα του παιδιού (άρθρο 24) και το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής (άρθρο 47).

Όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) έχουν καθήκον να μεριμνούν ώστε σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά να δίνεται πρωταρχική σημασία στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού. Τούτο είναι ιδιαίτερος σημαντικό όταν τα παιδιά εμπλέκονται σε ποινικές ή αστικές δικαστικές διαδικασίες.

Οι δικαστικές αυτές διαδικασίες μπορεί να είναι αγχογόνες για τον καθένα, πόσο μάλλον για τα παιδιά, τα οποία μπορεί να τραυματιστούν ψυχικά εάν οι διαδικασίες δεν είναι φιλικές προς αυτά, το περιβάλλον δεν είναι κατάλληλο και οι εμπλεκόμενοι επαγγελματίες δεν είναι επαρκώς καταρτισμένοι. Τα παραπάνω αφορούν χιλιάδες παιδιά. Από τα στοιχεία προκύπτει ότι το 2010 μόνο σε 11 κράτη μέλη 74 000 παιδιά έπεσαν θύματα αξιόποινων πράξεων και 495 000 ενεπλάκησαν σε υποθέσεις διαζυγίου.

Η μεταχείριση των παιδιών κατά τη δικαστική διαδικασία αποτελεί σημαντικό ζήτημα θεμελιωδών

δικαιωμάτων, και αποτελεί αντικείμενο της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία έχει κυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Η ΕΕ καταδεικνύει περαιτέρω την προσήλωσή της στο ζήτημα αυτό μέσω της προώθησης των Κατευθυντήριων γραμμών για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη που εξέδωσε το Συμβούλιο της Ευρώπης το 2010 και της συνδρομής που παρέχει στα κράτη μέλη για τη βελτίωση της προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού στα δικαστικά τους συστήματα.

Οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης προάγουν τα δικαιώματα των παιδιών στην ακρόαση, την πληροφόρηση, την προστασία και τη μη διακριτική μεταχείριση. Προκειμένου να προσδιορίσει τον βαθμό στον οποίο τα δικαιώματα αυτά γίνονται σεβαστά και ασκούνται στην πράξη, ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA), σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, συνέλεξε και ανέλυσε τα στοιχεία που παρουσιάζονται στην περίληψη αυτή. Από τα ευρήματα προκύπτει ότι μένουν πολλά να γίνουν ακόμη μέχρι το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης να γίνει πιο φιλικό για τα παιδιά σε ολόκληρη την ΕΕ.

Οι πρακτικές της συμμετοχής των παιδιών σε ποινικές και αστικές δικαστικές διαδικασίες παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις τόσο μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών όσο και στο εσωτερικό των επιμέρους κρατών μελών, γεγονός που μαρτυρά την ανάγκη για σαφή και συνεπή πρότυπα και κατευθυντήριες γραμμές, καθώς και για συστηματική παρακολούθηση της εφαρμογής τους. Στα παιδιά δεν παρέχεται επαρκής στήριξη όταν συμμετέχουν σε ποινικές ή αστικές διαδικασίες, και το περιβάλλον των δικαστηρίων που μπορεί να είναι εκφοβιστικό για τα παιδιά δεν προσαρμόζεται πάντοτε στις ανάγκες τους. Συγκεκριμένα

μέτρα, όπως να μην επιτρέπεται να έρχονται τα παιδιά αντιμέτωπα κατά πρόσωπο με κατηγορούμενους ή μάρτυρες στο δικαστήριο, ή να λαμβάνεται μέριμνα ώστε τα παιδιά να ενημερώνονται και να κατανοούν τη διαδικασία, δεν αποτελούν ακόμη κοινή πρακτική. Η έρευνα ανέδειξε, ωστόσο, μια σειρά από ελπιδοφόρες πρακτικές, μερικές από τις οποίες παρουσιάζονται συνοπτικά στην παρούσα περίληψη.

Καθιστώντας τα συστήματα απονομής δικαιοσύνης πιο φιλικά προς τα παιδιά, βελτιώνεται η προστασία των παιδιών, ενισχύεται η ουσιαστική συμμετοχή τους και παράλληλα βελτιώνεται η λειτουργία της δικαιοσύνης. Τα πορίσματα που παρατίθενται στην παρούσα περίληψη παρέχουν στα κράτη μέλη χρήσιμα εργαλεία για τον προσδιορισμό εμποδίων, κενών, ή αδυναμιών στις δικαστικές διαδικασίες τους, ιδίως δε στο πλαίσιο της μεταφοράς και εφαρμογής σχετικών οδηγιών της ΕΕ. Μια τέτοια φιλική προς τα παιδιά προσέγγιση, η οποία θα συνάδει με τις κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης, θα κάνει ασφαλότερη την εμπειρία της συμμετοχής σε δικαστικές διαδικασίες για τα παιδιά στην ΕΕ.

Συλλογή δεδομένων και κάλυψη

Στο θεματολόγιό της για τα δικαιώματα του παιδιού, η ΕΕ επισημαίνει ότι η έλλειψη αξιόπιστων και συγκρίσιμων δεδομένων αποτελεί τροχόπέδη για την εφαρμογή τεκμηριωμένων πολιτικών. Με στόχο την αντιμετώπιση αυτής της έλλειψης δεδομένων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ο FRA προέβησαν σε καταγραφή των προσπαθειών που έχουν γίνει στον συγκεκριμένο τομέα. Η συντονισμένη και συστηματική συλλογή δεδομένων περιλάμβανε τους δείκτες για τα δικαιώματα του παιδιού που ανέπτυξε ο FRA το 2010 και εξειδίκευσε περαιτέρω το 2012 αναφορικά με την απονομή δικαιοσύνης στο πεδίο του οικογενειακού δικαίου. Οι δείκτες είναι διαμορφωμένοι σύμφωνα με το βασισμένο στα δικαιώματα πρότυπο που εκπόνησε ο Ύπατος Αρμοστής των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (OHCHR)*, σκοπός του οποίου είναι να μετρά:

- τις δεσμεύσεις των φορέων που είναι επιφορτισμένοι να βοηθούν στην άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (δομικοί δείκτες),
- τις προσπάθειες (δείκτες διαδικασιών) για την επίτευξη αυτών των προτύπων,
- τα αποτελέσματα (δείκτες αποτελεσμάτων).

Ο FRA, προκειμένου να σχηματίσει μια πλήρη εικόνα της κατάστασης, διεξήγαγε έρευνα πεδίου βάσει συνεντεύξεων σε 10 κράτη μέλη της ΕΕ, που επιλέχθηκαν με γνώμονα την αποτύπωση της ποικιλομορφίας των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης και τις διαφορετικές πρακτικές όσον αφορά τη συμμετοχή των παιδιών στις ποινικές διαδικασίες, ήτοι Βουλγαρία, Κροατία, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Πολωνία, Ρουμανία, Ισπανία και Ηνωμένο Βασίλειο**. Στο πλαίσιο αυτό, καταγράφηκαν οι εμπειρίες, οι αντιλήψεις και οι απόψεις επαγγελματιών που συμμετέχουν σε ποινικές και αστικές δικαστικές διαδικασίες, καθώς και οι εμπειρίες παιδιών που συμμετείχαν σε τέτοιες διαδικασίες με την ιδιότητα του θύματος, του μάρτυρα ή του αντίδικου.

Το πρώτο μέρος του έργου που εκπόνησε ο FRA σχετικά με τα παιδιά και τη δικαιοσύνη, το οποίο παρουσιάζεται στην παρούσα περίληψη, αφορά τις απόψεις των επαγγελματιών. Σε αυτό εξετάζονται οι απαντήσεις 570 δικαστών, εισαγγελέων, δικηγόρων, δικαστικών υπαλλήλων, ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών και αστυνομικών που έρχονται σε καθημερινή επαφή με παιδιά που λαμβάνουν μέρος σε δικαστικές διαδικασίες. Οι σχετικές εργασίες συνέβαλαν στην

αρχική συμπλήρωση των δεικτών διαδικασίας και αποτελεσμάτων με ποιοτικά δεδομένα για τα 10 κράτη μέλη της ΕΕ. Εν συνεχεία, οι δείκτες διαδικασίας και αποτελεσμάτων θα συμπληρωθούν περαιτέρω με τα στοιχεία που θα προκύψουν από το δεύτερο μέρος της έρευνας πεδίου του FRA που θα βασίζεται στις συνεντεύξεις των ίδιων των παιδιών. Με βάση τη συνδυασμένη ανάλυση των συνεντεύξεων των επαγγελματιών και των παιδιών, ο FRA θα εκδώσει γνωμοδοτήσεις σχετικά με τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη.

Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέλεξε δεδομένα από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, εφόσον υπήρχαν, σχετικά με τη συμμετοχή των παιδιών στη δικαστική διαδικασία. Τα δεδομένα

καλύπτουν τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις και τις πολιτικές που βρίσκονταν σε ισχύ την 1η Ιουνίου 2012 και οι οποίες αφορούν τη μεταχείριση των παιδιών κατά τη δικαστική διαδικασία, εντοπίζοντας δυνατά σημεία και δυνητικά κενά. Οι σχετικές εργασίες συνέβαλαν στη συμπλήρωση των δομικών δεικτών.

* ΟΗCHR (2012), Δείκτες ανθρωπίνων δικαιωμάτων, A guide to measurement and implementation (Οδηγός σε θέματα μέτρησης και εφαρμογής).

** Στη Γαλλία, οι εργασίες πεδίου πραγματοποιήθηκαν σε Île-de-France, Provence-Alpes-Côte d'Azur, Franche-Comté, Rhône-Alpes, Poitou-Charentes, Nord-Pas de Calais, Βρετανία και La Réunion· στη Γερμανία, σε Βερολίνο-Βρανδεμβούργο, Έσση, Βαυαρία, Κάτω Σαξονία, Ρηνανία-Παλατινάτο, Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία, Niedersachsen, Αμβούργο, Saarland, Βρανδεμβούργο, Thüringen και Mecklenburg-Vorpommern· στην Ισπανία σε Ανδαλουσία, Καταλονία και Μαδρίτη· και στο Ηνωμένο Βασίλειο σε Αγγλία, Ουαλία και Σκωτία.

Κύρια πορίσματα και τεκμηριωμένες συμβουλές

Δικαίωμα ακρόασης

Το δικαίωμα ακρόασης και έκφρασης αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση ώστε η συμμετοχή στις δικαστικές διαδικασίες να είναι ουσιαστική. Αποτελεί δικαίωμα των παιδιών που κατοχυρώνεται από την ΕΕ, το Συμβούλιο της Ευρώπης και τον ΟΗΕ.

Ωστόσο, δεν αρκεί να καταγράφονται απλώς οι απόψεις των παιδιών. Προϋπόθεση για την ουσιαστική συμμετοχή αποτελεί η δημιουργία από τις αρμόδιες αρχές ασφαλούς και φιλικού περιβάλλοντος και η χρήση από αυτές κατάλληλων μεθόδων υποβολής ερωτήσεων ώστε να προσδιορίζονται και να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών.

«Στη διάρκεια της καριέρας μου έχω διαπιστώσει σημαντικές αλλαγές: [...] κατά το παρελθόν η ακρόαση παιδιών θεωρούνταν απλώς διαδικαστικός χαρακτήρα, κάτι που πλέον δεν ισχύει.» (Ισπανία, γραμματέας έδρας)

Ορισμένοι ερωτώμενοι θεωρούν ότι η ακρόαση των παιδιών δεν είναι πάντοτε ουσιαστική και αναγκαία, και προτείνουν τον περιορισμό του αριθμού των ακροάσεων, όταν είναι εφικτό. Άλλοι τάσσονται μετ' επιτάσεως υπέρ των δικαιωμάτων ακρόασης και έκφρασης των απόψεων των παιδιών, συνιστώντας να λαμβάνονται πάντα υπόψη το στάδιο ανάπτυξης, οι γλωσσικές ικανότητες και η κατάσταση της υγείας τους.

«Αυτό που θέλουν να ξέρουν οι νέοι είναι ότι το πρόσωπο που λαμβάνει μια απόφαση γνωρίζει τις απόψεις τους τη στιγμή που τη λαμβάνει. Πολλοί νέοι δεν θέλουν να λάβουν την απόφαση μόνοι τους, αντιλαμβάνονται ότι δεν είναι αυτοί που πρέπει να τη λάβουν, δεν θέλουν αυτή την πίεση. Θέλουν όμως να νιώθουν ότι το πρόσωπο που λαμβάνει την απόφαση θα ακούσει τη γνώμη τους κατά τη διαδικασία.» (Ηνωμένο Βασίλειο, κοινωνικός λειτουργός)

Τα πορίσματα που προέκυψαν από την έρευνα πεδίου του FRA δείχνουν ότι το δικαίωμα ακρόασης γίνεται συχνότερα σεβαστό στις ποινικές διαδικασίες παρά στις αστικές, λόγω της ανάγκης συλλογής αποδεικτικού υλικού στις ποινικές υποθέσεις. Η συμμετοχή των παιδιών σε αστικές διαδικασίες συχνά δεν είναι υποχρεωτική, όπως συμβαίνει σε υποθέσεις οικογενειακού δικαίου που αφορούν την έκδοση διαζυγίου και την απόδοση επιμέλειας. Υπάρχουν περισσότερες δικονομικές εγγυήσεις στις ποινικές διαδικασίες εν συγκρίσει με τις αστικές, ιδίως στις περιπτώσεις που το παιδί έχει την ιδιότητα του θύματος και όχι του μάρτυρα. Στο πλαίσιο των αστικών διαδικασιών οι αρμόδιες αρχές εκχωρούν συγκεκριμένα δικονομικά δικαιώματα πιο συχνά σε παιδιά όταν έχουν την ιδιότητα του ενάγοντα παρά όταν έχουν την ιδιότητα του μάρτυρα ή του διαδίκου. Η δυνατότητα βιντεοσκόπησης της κατάθεσης ή ακρόασης σε φιλικές προς τα παιδιά αίθουσες παρέχεται και χρησιμοποιείται συχνότερα στις ποινικές διαδικασίες παρά στις αστικές.

Όλοι οι συμμετέχοντες υπογράμμισαν πόσο σημαντικό είναι να εργάζονται όλοι οι εμπλεκόμενοι ειδικοί συντονισμένα και με επαγγελματισμό, με γνώμονα τον περιορισμό και την άμβλυση των αρνητικών επιπτώσεων που μπορεί να βιώνουν τα παιδιά. Γενικά, εάν η ακρόαση των παιδιών γίνεται από καταρτισμένους επαγγελματίες και υπάρχουν κατευθυντήριες γραμμές για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να γίνεται η ακρόαση των παιδιών, οι επαγγελματίες κρίνεται ότι συμπεριφέρονται πιο ενδεδειγμένα. Τα παιδιά νιώθουν πιο ασφαλή εάν οι συνεδριάσεις του δικαστηρίου είναι λιγότερες, εάν παρίστανται λιγότερα πρόσωπα και εάν η ακρόασή τους γίνεται από καταρτισμένο επαγγελματία. Επίσης, έτσι ασκούν με καλύτερο τρόπο τα δικαιώματά τους και οι καταθέσεις τους είναι πιο αξιόπιστες και υπόκεινται σε λιγότερους επηρεασμούς.

«[...] το παιδί έρχεται με τους γονείς τους στην αστυνομία και λέει: τα είπα στην αστυνομία, θεωρώντας ότι η αστυνομία είναι ο κρατικός θεσμός απέναντι στον οποίο δεν πρέπει να λέει κανείς ψέματα. Έρχεται στην ανάκριση και λέει: τα είπα στο δικαστήριο, στο πρωτοδικείο κατά τη διάρκεια της ανάκρισης, και τώρα το καλούμε για τρίτη φορά να προσέλθει και του λέμε: τώρα πρέπει να τα επαναλάβεις. Τρομερό.» (Κροατία, ψυχολόγος)

Από τα στοιχεία που συνέλεξε ο FRA στα 10 κράτη μέλη υπό εξέταση προκύπτει ότι τα κράτη μέλη ενίοτε δεν καταφέρνουν να εξασφαλίσουν το δικαίωμα ακρόασης των παιδιών στις δικαστικές διαδικασίες. Οι συνεδριάσεις του δικαστηρίου τόσο στις αστικές όσο και στις ποινικές διαδικασίες θεωρείται ότι αποτελούν τραυματική εμπειρία για τα παιδιά. Ωστόσο, στο επίπεδο τόσο των ποινικών όσο και των αστικών διαδικασιών έχει σημειωθεί πρόοδος, καθιστώντας τη δικαιοσύνη περισσότερο φιλική προς τα παιδιά. Τούτο επιτεύχθηκε, καθώς αυξήθηκε η συμμετοχή των επαγγελματιών κοινωνικής πρόνοιας καθ' όλη τη δικαστική διαδικασία, ιδίως στις ακροάσεις υποθέσεων αστικού δικαίου. Σημαντική ήταν επίσης η συμβολή της υιοθέτησης ειδικών μέτρων για την προστασία των παιδιών από τη δευτερογενή θυματοποίηση.

Οι ακόλουθες γενικές προτάσεις για ανάληψη δράσης μπορεί να συμβάλλουν στη διασφάλιση ότι το δικαίωμα ακρόασης των παιδιών ασκείται κατά τρόπο όσο το δυνατόν πιο φιλικό προς τα παιδιά, ώστε τα παιδιά να αισθάνονται άνετα και ασφαλή και να είναι σε θέση να εκφράζουν πραγματικά και ελεύθερα τις απόψεις τους.

Καθιέρωση εξειδικευμένων δικαστηρίων για παιδιά

- Δεν διαθέτουν όλα τα κράτη μέλη εξειδικευμένα ποινικά και αστικά δικαστήρια. Ωστόσο, αυτού του είδους οι δομές συνήθως διαθέτουν

χώρους φιλικούς προς τα παιδιά, εργαλεία προστασίας και καταρτισμένους επαγγελματίες με ειδικευση στα παιδιά. Εάν δεν τις διαθέτουν ακόμη, τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να θεσπίσουν τέτοιες εξειδικευμένες δομές, καθώς και ένα σύστημα επαγγελματιών νομικών/δικαστικών που θα διαθέτουν ειδικευση στα δικαιώματα του παιδιού και τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη.

Προσδιορισμός της ωριμότητας του παιδιού

- Η ωριμότητα ενός παιδιού παίζει καθοριστικό ρόλο όταν κρίνεται εάν θα πρέπει να συμμετέχει σε δικαστικές διαδικασίες. Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να διατυπώσουν σαφή νομικό ορισμό της ωριμότητας.
- Επί του παρόντος, ελλείπει ανάλογων σαφών κριτηρίων, κάθε δικαστής μπορεί να χρησιμοποιεί την κρίση του για την εκτίμηση της ωριμότητας του παιδιού. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να υιοθετήσουν μια πιο αντικειμενική μέθοδο για την εκτίμηση της ωριμότητας των παιδιών, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία τους και το επίπεδο κατανόησης που διαθέτουν.

Θέσπιση δικονομικών εγγυήσεων για τη διασφάλιση της συμμετοχής των παιδιών

- Οι επαγγελματίες θεωρούν ότι οι δικονομικές εγγυήσεις στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, όπως η φιλική προς το παιδί προσαρμογή του περιβάλλοντος της ακροαματικής διαδικασίας, μειώνουν το άγχος των παιδιών και τον κίνδυνο δευτερογενούς θυματοποίησης. Όσον αφορά τόσο τις ποινικές όσο και τις αστικές διαδικασίες, τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να βιντεοσκοπούν τις ακροαματικές διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένων των ακροαματικών διαδικασιών προ της δίκης, ώστε να αποφεύγονται οι άσκοπες επαναλήψεις και να διασφαλίζεται ότι μπορούν να γίνουν δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία. Όσον αφορά τις ποινικές διαδικασίες, τα κράτη μέλη θα πρέπει να θεσπίσουν μέτρα ώστε να αποφεύγεται κάθε επαφή μεταξύ του παιδιού και του κατηγορουμένου και κάθε άλλου προσώπου που στα μάτια του παιδιού μπορεί να συνιστά απειλή. Όσον αφορά τις αστικές διαδικασίες, τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο να χρησιμοποιούν πιο συχνά τη διαμεσολάβηση ως εναλλακτική λύση αντί της δικαστικής επίλυσης.

- Οκτώ από τα 10 κράτη μέλη υπό εξέταση διαθέτουν ποινικές διατάξεις που διέπουν το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού ως θύματος και έξι το δικαίωμα ακρόασης του ως μάρτυρα. Στο αστικό δίκαιο, ανάλογα με τον τύπο της υπόθεσης, η ακρόαση του παιδιού μπορεί να είναι υποχρεωτική, προαιρετική ή να μην προβλέπεται καθόλου. Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να εφαρμόσουν μια πιο συνολική προσέγγιση ώστε οι δικονομικές εγγυήσεις να καλύπτουν όλες τις περιπτώσεις που αφορούν τη συμμετοχή παιδιών σε δικαστικές διαδικασίες, προβαίνοντας παράλληλα σε εκτίμηση της ωριμότητας κάθε παιδιού.
- Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να μεριμνούν ώστε η ακρόαση των παιδιών να γίνεται από καταρτισμένους επαγγελματίες και να αυξηθεί η παρουσία εξειδικευμένων, καταρτισμένων επαγγελματιών κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων του δικαστηρίου. Τούτο προϋποθέτει την παροχή κατάρτισης σε φιλικές προς τα παιδιά τεχνικές ακρόασης. Οι αρχές θα πρέπει επίσης να μεριμνούν ώστε κάποιο έμπιστο πρόσωπο, ανεξάρτητα από τους γονείς του παιδιού, να παρέχει στήριξη στο παιδί σε όλα τα στάδια της δικαστικής διαδικασίας, ιδίως σε ό,τι αφορά την ενημέρωση και την προετοιμασία του παιδιού για τις συνεδριάσεις του δικαστηρίου. Ο σχεδιασμός της πολιτικής της ΕΕ θα πρέπει επίσης να επικεντρωθεί στην παροχή κατάρτισης στους επαγγελματίες και στην εναρμόνιση των προγραμμάτων σπουδών.

Παροχή δωρεάν νομικής συνδρομής, συμπεριλαμβανομένης της δωρεάν και εύκολης πρόσβασης των παιδιών σε νομική αντιπροσώπευση

- Στις υποθέσεις ποινικού δικαίου, κάποια κράτη μέλη παρέχουν δωρεάν νομική συνδρομή μόνο σε όσους πληρούν οικονομικά κριτήρια. Στις υποθέσεις αστικού δικαίου, ερωτώμενοι από όλες τις χώρες ανέφεραν ελλιπή νομική αντιπροσώπευση των παιδιών. Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να παρέχουν νομική συνδρομή άνευ όρων σε όλα τα παιδιά. Τούτο πρέπει να περιλαμβάνει τη δωρεάν πρόσβαση σε νομική αντιπροσώπευση σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας και την άρση γραφειοκρατικών φραγμών, όπως οι χρονοβόρες διαδικασίες ή η εξέταση οικονομικών μέσων.
- Τα κράτη μέλη θα πρέπει να μεριμνούν ώστε να παρέχονται σαφείς κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την πρόσβαση σε νομική συνδρομή σε όλα τα παιδιά και τους γονείς/κηδεμόνες τους, καθώς και να διατίθενται εξειδικευμένοι δικηγόροι παιδιών για την εκπροσώπηση των παιδιών τόσο σε αστικές όσο και ποινικές διαδικασίες.

Μείωση της διάρκειας των διαδικασιών

- Επτά από τα δέκα κράτη μέλη της ΕΕ υπό εξέταση διαθέτουν συγκεκριμένες νομικές διατάξεις για την αποφυγή αδικαιολόγητης καθυστέρησης

Ελπιδοφόρα πρακτική

Ορισμός επιτρόπων δίδυμης αντιπροσώπευσης

Στο Ηνωμένο Βασίλειο (Αγγλία και Ουαλία), για κάθε παιδί που συμμετέχει σε υπόθεση αστικού δικαίου, η Υπηρεσία συμβουλευτικής και υποστήριξης παιδιών σε υποθέσεις οικογενειακού δικαίου (Child and Family Court Advisory and Support Service – Cafcass) διορίζει επίτροπο ο οποίος συμμετέχει στη δικαστική διαδικασία για λογαριασμό του παιδιού. Οι επίτροποι εμφανίζονται αντί των παιδιών ενώπιον του δικαστηρίου και έχουν την ευθύνη να ενημερώνουν το δικαστήριο για τις επιθυμίες και τα συναισθήματα του παιδιού. Έχουν επίσης την ευθύνη να εξηγούν τη νομική διαδικασία στα παιδιά και να τα τηρούν ενήμερα σχετικά με την πορεία και την τελική έκβαση της υπόθεσης. Οι επίτροποι διορίζουν επίσης δικηγόρους για τη νομική αντιπροσώπευση των παιδιών, στο πλαίσιο του λεγόμενου «μοντέλου δίδυμης αντιπροσώπευσης» (tandem model). Όταν η άποψη του επιτρόπου σχετικά με το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού βρίσκεται σε σύγκρουση με την άποψη του παιδιού, το παιδί μπορεί να αντιπροσωπεύεται χωριστά από δεύτερο δικηγόρο.

Στη Φινλανδία, όταν λόγω σύγκρουσης συμφερόντων οι γονείς ενός παιδιού δεν μπορούν να έχουν την ιδιότητα του κηδεμόνα του κατά τη διάρκεια μιας νομικής διαδικασίας, διορίζεται επίτροπος για την αντιπροσώπευση του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού ενώπιον του δικαστηρίου. Σε ορισμένους δήμους της Φινλανδίας (για παράδειγμα στην περιφέρεια Kouvola-Kotka), μπορούν να διοριστούν παράλληλα ως επίτροποι ad litem ένας επαγγελματίας κοινωνικής πρόνοιας και ένας νομικός σύμβουλος. Πρόκειται για ένα σύστημα συνεργασίας γνωστό και εδώ ως «μοντέλο δίδυμης αντιπροσώπευσης» (tandem model).

σε δικαστικές υποθέσεις ποινικού χαρακτήρα που αφορούν παιδιά, ενώ σε τρία μόλις κράτη μέλη προβλέπονται ταχείες διαδικασίες για υποθέσεις ποινικού χαρακτήρα στις οποίες συμμετέχουν παιδιά, και μάλιστα υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να προβλέψουν αποτελεσματικές εγγυήσεις για την αποφυγή αδικαιολόγητης καθυστέρησης.

- Τα κράτη μέλη θα πρέπει να θεσπίσουν σαφείς κανόνες για τον περιορισμό του συνολικού αριθμού των καταθέσεων των παιδιών και των συνεδριάσεων του δικαστηρίου που θα επιτρέπονται τόσο στις υποθέσεις του αστικού δικαίου όσο και σε εκείνες του ποινικού δικαίου. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να ενισχύσουν τη συνεργασία μεταξύ των επαγγελματιών των διαφόρων εμπλεκόμενων ειδικοτήτων με σκοπό τη μείωση του αριθμού των συνεδριάσεων του δικαστηρίου.

Παροχή κανόνων και κατευθυντήριων γραμμών στους επαγγελματίες σχετικά με το πώς πρέπει να γίνεται η ακρόαση των παιδιών

- Από τα πορίσματα της έρευνας πεδίου του FRA προκύπτει ότι οι πρακτικές ακρόασης εξαρτώνται σε γενικές γραμμές από τις δεξιότητες του κάθε επαγγελματία και ποικίλλουν ανάλογα με το δικαστήριο και την περιοχή. Τυποποιημένοι, αναλυτικοί κανόνες ή κατευθυντήριες γραμμές, όπως αυτοί που χρησιμοποιούνται στη Φινλανδία ή το Ηνωμένο Βασίλειο, συμβάλλουν στη μείωση του αριθμού των συνεδριάσεων του δικαστηρίου και βελτιώνουν την επικοινωνία με το παιδί. Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να μεριμνούν ώστε στο σύνολο των επαγγελματιών που εμπλέκονται σε δικαστικές

Ελπιδοφόρα πρακτική

Εκπόνηση εξειδικευμένων κατευθυντήριων γραμμών για τη λήψη καταθέσεων από τα παιδιά

Στο Ηνωμένο Βασίλειο (Αγγλία και Ουαλία), το Υπουργείο Δικαιοσύνης εκπόνησε κατευθυντήριες γραμμές για τη λήψη καταθέσεων από παιδιά-θύματα και μάρτυρες που δημοσίευσε το 2011. Οι κατευθυντήριες γραμμές με τίτλο «*Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings: Guidance on interviewing victims and witnesses and guidance on using special measures*» (Εξασφάλιση βέλτιστης αποδεικτικής διαδικασίας στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών: Κατευθύνσεις σχετικά με τη λήψη καταθέσεων από θύματα και μάρτυρες και κατευθύνσεις σχετικά με τη χρήση ειδικών μέτρων) (ABE) *, απευθύνονται σε όλους όσοι εμπλέκονται σε σχετικές έρευνες, όπως μεταξύ άλλων σε αστυνομικούς, κοινωνικούς λειτουργούς ενηλίκων και παιδιών και νομικούς. Βάσει των κατευθυντήριων γραμμών ABE, οι καταθέσεις των παιδιών μπορούν να βιντεοσκοποούνται και να προβάλλονται αργότερα αντί της κύριας κατάθεσης των παιδιών.

Κατευθυντήριες γραμμές για τις βέλτιστες πρακτικές λήψης καταθέσεων θέσπισε και η κυβέρνηση της Σκωτίας στο πλαίσιο της δημοσίευσης που εξέδωσε το 2011 με τίτλο *Guidance on Joint Investigative Interviewing of Child Witnesses in Scotland* (Κατευθύνσεις σχετικά με τη λήψη κοινών ανακριτικών καταθέσεων από παιδιά-μάρτυρες στη Σκωτία) **. Στις εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές θεσπίζεται η λήψη βιντεοσκοπημένων καταθέσεων από ειδικά καταρτισμένους αστυνομικούς και κοινωνικούς λειτουργούς από κοινού. Κοινωνικοί λειτουργοί που έχουν λάβει ειδική κατάρτιση για τη λήψη κοινών ανακριτικών καταθέσεων συνεργάζονται με και συνοδεύονται από αστυνομικούς ώστε η ανταπόκριση στα αιτήματα για τη λήψη καταθέσεων να είναι ταχύτατη. Αν και οι καταθέσεις αυτές βιντεοσκοποούνται, κατά πάγια πρακτική διενεργείται και προφορική εξέταση του παιδιού διά ζώσης.

Στη Φινλανδία, τόσο οι αστυνομικοί όσο και οι ψυχολόγοι ακολουθούν κατευθυντήριες γραμμές κατά την ακρόαση και την ενημέρωση των παιδιών. Οι κατευθυντήριες γραμμές εκπονήθηκαν από το Εθνικό κέντρο έρευνας και ανάπτυξης για την πρόνοια και την υγεία (*Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämisskeskus, Stakes / Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården, Stakes*) ***. Η Φινλανδία έχει εκπονήσει επίσης ειδική δέσμη κατευθυντήριων γραμμών για τη λήψη καταθέσεων από παιδιά που είναι θύματα σεξουαλικής κακοποίησης ή επίθεσης.

* *Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings: Guidance on interviewing victims and witnesses and guidance on using special measures* (Εξασφάλιση βέλτιστης αποδεικτικής διαδικασίας στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών: Κατευθύνσεις σχετικά με τη λήψη καταθέσεων από θύματα και μάρτυρες και κατευθύνσεις σχετικά με τη χρήση ειδικών μέτρων): www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/vulnerable-witnesses/achieving-best-evidence-criminal-proceedings.pdf.

** *Guidance on Joint Investigative Interviewing of Child Witnesses in Scotland* (Κατευθύνσεις σχετικά με τη λήψη κοινών ανακριτικών καταθέσεων από παιδιά-μάρτυρες στη Σκωτία): www.scotland.gov.uk/Publications/2011/12/16102728/o.

*** *Stakes 2003: Οι κατευθυντήριες γραμμές για τη λήψη καταθέσεων από παιδιά που είναι θύματα σεξουαλικής κακοποίησης ή επίθεσης (Oras lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja rahoinepitelyn selvittämisestä)* δεν είναι διαθέσιμες στο κοινό.

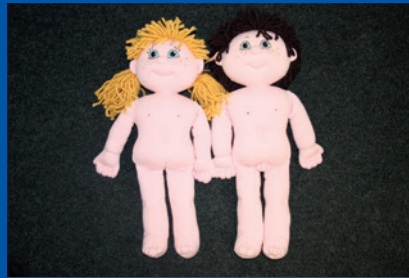
Ελπιδοφόρα πρακτική

Χρήση φιλικών προς τα παιδιά εργαλείων λήψης καταθέσεων

Σε αρκετές χώρες χρησιμοποιούνται υλικά για παιχνίδια ώστε να διευκολύνεται η επικοινωνία των παιδιών κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας. Οι φιλικές προς τα παιδιά αίθουσες λήψης καταθέσεων των αστυνομικών τμημάτων στην Εσθονία διαθέτουν ανατομικές κούκλες που μπορούν να ντυθούν και να γδυθούν για χρήση σε υποθέσεις σεξουαλικής κακοποίησης, ένα εργαλείο που χρησιμοποιείται σε αρκετές χώρες. Στη Φινλανδία, οι κοινωνικοί λειτουργοί χρησιμοποιούν συχνά κάρτες με αρκουδάκια για να διευκολύνουν τα παιδιά να εκφράσουν τα συναισθήματά τους. Διαφορετικές εκδόσεις αυτών των καρτών έχουν σχεδιαστεί επίσης και για παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας.

Φινλανδία, Κουνολα. Υλικό που χρησιμοποιείται κατά την ακρόαση παιδιών ανάλογα με την ηλικία και την ανάπτυξή τους.

Ταλίν, Εσθονία. Κούκλες που χρησιμοποιούνται κατά την ακρόαση παιδιών.

διαδικασίες να παρέχονται σαφείς και φιλικές προς το παιδί κανόνες και κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με το πώς πρέπει να γίνεται η ακρόαση των παιδιών. Τα παραπάνω πρέπει να συνοδεύονται από την τυποποίηση των διαδικασιών και τον συντονισμό των διαφόρων παραγόντων με απώτερο στόχο την εναρμόνιση των ακροαματικών διαδικασιών. Οι ελπιδοφόρες πρακτικές μπορούν να λειτουργούν ως σημεία αναφοράς. Η ανταλλαγή κατευθυντήριων γραμμών και ελπιδοφόρων πρακτικών τόσο εντός των κρατών μελών όσο και μεταξύ τους θα μπορούσε να συμβάλει στη βελτίωση των διαδικασιών.

Χρήση φιλικών προς τα παιδιά χώρων για την ακρόαση των παιδιών

- Ακόμη κι όταν διατίθενται φιλικές προς τα παιδιά αίθουσες προς χρήση σε ποινικές

διαδικασίες, οι εν λόγω αίθουσες σπανίως χρησιμοποιούνται σε υποθέσεις αστικού δικαίου. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να μεριμνούν ώστε να διατίθενται φιλικές προς τα παιδιά αίθουσες όχι μόνο για το σύνολο των υποθέσεων ποινικού δικαίου, αλλά, εφόσον δεν προβλέπονται άλλοι φιλικοί προς τα παιδιά χώροι, ως προαιρετική επιλογή και για υποθέσεις αστικού δικαίου. Τέτοιες αίθουσες πρέπει να υπάρχουν σε ολόκληρη την επικράτεια κάθε χώρας, συμπεριλαμβανομένων των επαρχιακών περιοχών της.

- Σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των κρατών μελών προκύπτουν και ως προς τον βαθμό χρήσης των υφιστάμενων φιλικών προς τα παιδιά αιθουσών, οι οποίες οφείλονται σε παράγοντες όπως η δυνατότητα πρόσβασης σε χώρους με εξοπλισμό βιντεοσκόπησης. Πρέπει να αρθούν οι τεχνικοί και υλικοτεχνικοί φραγμοί ώστε η χρήση φιλικών προς τα παιδιά αιθουσών να καταστεί πάγια πρακτική.

- Οι φιλικές προς τα παιδιά αίθουσες συνήθως περιέχουν παιχνίδια, συσκευές εγγραφής βίντεο και εργαλεία συλλογής αποδεικτικών στοιχείων· οι επαγγελματίες, ωστόσο, αναφέρουν ότι ο εξοπλισμός συχνά δεν είναι κατάλληλος για κάθε ηλικιακή ομάδα. Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι φιλικές προς τα παιδιά αίθουσες αναμονής, λήψης καταθέσεων και ακρόασης ανταποκρίνονται στις ανάγκες των διαφόρων ηλικιακών ομάδων.

Δικαίωμα στην πληροφόρηση

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση των παιδιών που συμμετέχουν σε δικαστικές διαδικασίες είναι καθοριστικής σημασίας για την ουσιαστική συμμετοχή τους σε αυτές και για την ευημερία τους. Η παροχή σαφών πληροφοριών σε μικρές, εύπεπτες δόσεις σε όλα τα στάδια της διαδικασίας μπορεί να περιορίσει το άγχος που δημιουργεί στα παιδιά το γεγονός ότι έρχονται ενδεχομένως για πρώτη φορά αντιμέτωπα με ένα δικαστικό σύστημα που είναι πιθανόν εκφοβιστικό. Τα παιδιά που έχουν σωστή πληροφόρηση αποκτούν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και εμπιστοσύνη στο δικαστικό σύστημα. Έτσι, αισθάνονται πιο ασφαλή και μιλούν πιο ελεύθερα, που σημαίνει ότι οι καταθέσεις τους λαμβάνονται περισσότερο υπόψη και ότι μπορούν να συμμετέχουν πιο ενεργά στις διαδικασίες.

«Η άποψή μου είναι ότι είναι αρκετά φοβισμένα και τρομαγμένα που πρέπει να εμφανιστούν στο δικαστήριο και ότι δεν γνωρίζουν καλά καλά τι τους συμβαίνει, για ποιο λόγο τα φέρνουμε εδώ, και νιώθουν φόβο, έτσι το αντιλαμβάνονται τα παιδιά. Για παράδειγμα, ένα κοριτσάκι μια φορά με ρώτησε: “Θα μου κάνετε ένεση;”» (Ρουμανία, δικαστής)

Σε ό,τι αφορά τις ποινικές δικαστικές διαδικασίες, το δικαίωμα στην πληροφόρηση είναι κατοχυρωμένο στη νομοθεσία όλων των υπό εξέταση κρατών μελών της ΕΕ, με την εξαίρεση της Σκωτίας στο Ηνωμένο Βασίλειο. Από τις συνεντεύξεις προκύπτει, ωστόσο, ότι υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση στον τρόπο με τον οποίο ενημερώνονται τα παιδιά, από την άποψη του ποιες πληροφορίες παρέχονται, τότε και από ποιον. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση δεν είναι εξίσου κατοχυρωμένο στις αστικές δικαστικές διαδικασίες, στο πλαίσιο των οποίων οι επαγγελματίες του νομικού κλάδου και οι επαγγελματίες κοινωνικής πρόνοιας είναι πιο ελεύθεροι να κρίνουν ποιες πληροφορίες πρέπει να παρέχονται στο παιδί.

«[Η πληροφόρηση] είναι πολύ σημαντική γιατί, εάν δεν πούμε στο παιδί τα δικαιώματά του, δεν μπορεί να τα μάθει από κάπου αλλού. [...] Πιστεύω ότι είναι πλεονέκτημα για το παιδί να ξέρει ότι μπορεί να ωφεληθεί από κάτι, καθώς έτσι του δίνεται η δυνατότητα να θελήσει και να ζητήσει να λάβει αυτό το όφελος.» (Ρουμανία, ψυχολόγος)

Οι γονείς είναι συνήθως οι πρώτοι που ενημερώνονται σχετικά με τις διαδικασίες και παίζουν σημαντικό ρόλο στην παροχή πληροφόρησης. Συχνά αναμένεται από αυτούς να παίξουν τον ρόλο του βασικού πληροφοριοδότη, εξηγώντας το υλικό στα παιδιά τους, ακόμη κι όταν οι ίδιες πληροφορίες διαβιβάζονται απευθείας και στα παιδιά. Η πρακτική αυτή αμφισβητήθηκε από επαγγελματίες που συμμετείχαν στην έρευνα, δεδομένου ότι η γονεϊκή επιρροή μπορεί να είναι μεροληπτική, ιδίως στις αστικές διαδικασίες.

«Είναι γεγονός ότι δεν υπάρχει κανένας σχεδιασμός. Δεν μας νοιάζει πραγματικά να μάθουμε τι είδους ενημέρωση έχει γίνει στο παιδί.» (Γαλλία, εισαγγελέας)

Όσον αφορά το είδος των πληροφοριών που πρέπει να παρέχονται, οι επαγγελματίες τόσο του κλάδου της ποινικής δικαιοσύνης όσο και εκείνου της αστικής δικαιοσύνης συμφωνούν ότι τα παιδιά πρέπει να ενημερώνονται για τα δικαιώματά τους, για τα διάφορα στάδια των διαδικασιών, για το τι θα πρέπει να αναμένουν από τις συνεδριάσεις του δικαστηρίου και για την ύπαρξη μέτρων προστασίας. Αρκετοί επαγγελματίες αναφέρθηκαν στην εξεύρεση της χρυσής τομής ώστε τα παιδιά να ενημερώνονται μεν επαρκώς, αλλά να μην κατακλύζονται από πληροφορίες. Η σαφής, κατανοητή πληροφόρηση μπορεί να περιορίζει το άγχος, ενώ η υπερπληροφόρηση μπορεί να το αυξάνει.

«Στο παιδί πρέπει να παρέχονται κάποιες πληροφορίες αλλά σε συγκεκριμένες δόσεις.» (Εσθονία, δικηγόρος)

Η ηλικία και το επίπεδο ανάπτυξης του παιδιού επηρεάζουν την ικανότητα κατανόησης πληροφοριών που αφορούν τις διαδικασίες. Συνεπώς, η πληροφόρηση πρέπει να προσαρμόζεται με βάση την ηλικία, το στάδιο ανάπτυξης, το υπόβαθρο και την ψυχολογική κατάσταση του παιδιού. Οι επαγγελματίες συμφωνούν ότι στα παιδιά πρέπει να παρέχεται επαρκής πληροφόρηση και ότι ακόμη και τα πολύ μικρά παιδιά είναι σε θέση να κατανοούν τη σπουδαιότητα της κατάθεσής τους. Ωστόσο, οι επαγγελματίες θεωρούν ότι τα μικρότερα παιδιά χρειάζεται απλώς να κατανοούν τη γενικότερη διαδικασία και τον ρόλο τους σε αυτή, και όχι εξειδικευμένες νομικές λεπτομέρειες.

Για την παροχή πληροφοριών χρησιμοποιούνται διάφορα κανάλια, όπως ηλεκτρονικό υλικό

Ελπιδοφόρα πρακτική

Εξασφάλιση της πρόσβασης των παιδιών σε νομικές πληροφορίες και συμβουλές

Σε αρκετές πόλεις της Γαλλίας έχουν δημιουργηθεί σημεία επαφής, όπου τα παιδιά μπορούν να έχουν πρόσβαση σε εξειδικευμένους δικηγόρους που τους παρέχουν πληροφορίες για τα δικαιώματά τους και συμβουλές και υποστήριξη σε θέματα αστικού ή ποινικού δικαίου. Οι συναντήσεις αυτές είναι δωρεάν και εμπιστευτικές και πολύ συχνά περιλαμβάνουν επιτόπια παροχή υπηρεσιών χωρίς ραντεβού, καθώς και ανοιχτές τηλεφωνικές γραμμές και επισκέψεις ευαισθητοποίησης σε σχολεία.

Αυτή η διαφημιστική καταχώρηση αφορά ένα ειδικό πρόγραμμα (Avoc'enfants) στο πλαίσιο του οποίου παιδιά και νεαροί ενήλικες που εμπλέκονται σε υποθέσεις αστικού ή ποινικού δικαίου μπορούν να επικοινωνούν με δικηγόρο που ειδικεύεται σε θέματα παιδιών και να λαμβάνουν συμβουλές και πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματά τους.

καθοδήγησης των επαγγελματιών σχετικά με το πώς και επί ποίου θέματος πρέπει να ενημερώνονται τα παιδιά, κλήσεις ή ενημερωτικές επιστολές που έχουν συνταχθεί για ενήλικους αποδέκτες, προφορικές εξηγήσεις που παρέχονται στα παιδιά σχετικά με τα δικαιώματά τους ή ειδικά σχεδιασμένα ενημερωτικά φυλλάδια για παιδιά διαφορετικών ηλικιακών ομάδων και διαφορετικού γλωσσικού υπόβαθρου. Οι γονείς και οι επαγγελματίες που παρέχουν στήριξη στο παιδί (κοινωνικοί λειτουργοί, νόμιμοι αντιπρόσωποι) πρέπει επίσης να λαμβάνουν το ενημερωτικό υλικό που απευθύνεται στα παιδιά, ώστε να διαβιβάζουν και αυτοί τις πληροφορίες με απλή και κατανοητή γλώσσα.

«Κάθε νέο πρόσωπο που παρεμβαίνει αντιμετωπίζει τα παιδιά με διαφορετικό τρόπο, έχει διαφορετική άποψη και αντίληψη για τη δουλειά που πρέπει να γίνει [...] κι αυτό δεν είναι παραγωγικό. Για παράδειγμα, εάν έναν χρόνο πριν αναλάβαμε μια υπόθεση [...] και κάποιος συνάδελφος (ή κι εγώ ο ίδιος) ασχολήθηκε με το παιδί, τότε, εάν ύστερα από κάποιο διάστημα ένας νέος συνάδελφος αναλάβει μια νέα κλήτευση και μια νέα υπόθεση με το ίδιο παιδί, παρουσιάζει τις πληροφορίες με διαφορετικό τρόπο. Το παιδί μπορεί να μπερδευτεί ή, πάλι, να μην μπερδευτεί.»
(Βουλγαρία, κοινωνικός λειτουργός)

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση δεν ισχύει μόνο όταν τα παιδιά συμμετέχουν ήδη σε δικαστικές διαδικασίες αλλά και πριν από την έναρξή τους, ώστε να ενημερώνονται για το δικαίωμα ακρόασής τους σε θέματα που τα αφορούν. Στο θέμα αυτό η Γαλλία υιοθετεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση.

Οι ερωτώμενοι ανέφεραν ότι ο τρόπος που ασκείται συνολικά το δικαίωμα του παιδιού στην πληροφόρηση τόσο στις ποινικές όσο και στις αστικές διαδικασίες μπορεί να βελτιωθεί. Όταν το ενημερωτικό υλικό είναι προσαρμοσμένο στις ανάγκες των παιδιών, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία και τον βαθμό ωριμότητάς τους, και όταν παρέχονται ειδικές υπηρεσίες πληροφόρησης, όπως οι προδικαστικές επισκέψεις, τα παιδιά αισθάνονται πιο ασφαλή και μιλούν πιο ελεύθερα, που σημαίνει επίσης ότι οι καταθέσεις τους λαμβάνονται περισσότερο υπόψη.

Υποχρεωτικές διαδικασίες σχετικά με το πώς, τότε, επί ποίου θέματος και από ποιον ενημερώνονται τα παιδιά

- Τόσο στο ποινικό όσο και στο αστικό δίκαιο, οι επαγγελματίες θεωρούν ως επί το πλείστον ότι τα εθνικά πλαίσια είναι πολύ γενικά. Δεν ορίζουν λεπτομέρειες σχετικά με το πού, τότε, επί ποίου θέματος, πώς και από ποιον πρέπει να ενημερώνονται τα παιδιά. Όπως είναι επόμενο, λοιπόν, οι παρεχόμενες πληροφορίες ποικίλλουν, αφήνοντας συχνά τα παιδιά με ελλιπή πληροφόρηση. Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν την κατοχύρωση του δικαιώματος στην πληροφόρηση για όλα τα παιδιά σε κάθε δικαστική διαδικασία μέσω νομοθετικών προβλέψεων.
- Η παροχή πληροφοριών σχετικά με τη δικαστική απόφαση φαίνεται ότι αποτελεί τον πιο

αδύναμο κρίκο σε όλα τα κράτη μέλη υπό εξέταση. Η πληροφόρηση μετά τη δίκη πρέπει να περιλαμβάνει σαφή αναφορά στα δικαιώματα του παιδιού και στις επιλογές που έχει στη διάθεσή του, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων προσφυγής κατά της απόφασης και των υπηρεσιών μέριμνας μετά τη δίκη. Οι πληροφορίες αυτές πρέπει να διαβιβάζονται πάντοτε σε φιλική προς τα παιδιά γλώσσα και να είναι διατυπωμένες κατάλληλα για την ηλικία και τον βαθμό ωριμότητάς τους.

- Η υποχρέωση παροχής πληροφόρησης στα παιδιά είναι ακόμη λιγότερο καθιερωμένη στο πεδίο της αστικής δικαιοσύνης από ό,τι στο πεδίο της ποινικής δικαιοσύνης. Προτού φτάσουν στην ηλικία απόκτησης πλήρους δικαιοπρακτικής ικανότητας, τα παιδιά ενημερώνονται κυρίως μέσω των γονέων ή των νόμιμων αντιπροσώπων τους. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο να ενισχύσουν τον ρόλο των ψυχολόγων και των αρμόδιων επαγγελματιών κοινωνικής πρόνοιας μέσω των διατάξεων αυτών και να αυξήσουν το εύρος των πληροφοριών που παρέχονται σε ένα παιδί.

Ελπιδοφόρα πρακτική

Πληροφόρηση παιδιών-θυμάτων για την έκβαση των διαδικασιών

Στη Γερμανία, ο νόμος για την προστασία των θυμάτων του 1986 και δύο νόμοι για τη μεταρρύθμιση των δικαιωμάτων των θυμάτων ενίσχυσαν τα δικαιώματα των θυμάτων και των μαρτύρων. Σε αυτά περιλαμβάνεται η υποχρέωση να ενημερώνονται τα θύματα για την οριστική απόφαση και να διασφαλίζεται ότι έχουν πρόσβαση στη δικογραφία. Ομοίως, πρακτικές που εφαρμόζονται στη Φινλανδία διασφαλίζουν την ενημέρωση των παιδιών-θυμάτων σχετικά με την έκβαση των διαδικασιών. Όταν τα θύματα είναι κάτω των 15 ετών, η απόφαση επιδίδεται στον νόμιμο αντιπρόσωπο ή στον επίτροπο του παιδιού και ο νόμιμος αντιπρόσωπος επιφορτίζεται με την ευθύνη να ενημερώσει εν συνεχεία το παιδί και την οικογένεια. Ο επίτροπος ή ο νόμιμος αντιπρόσωπος ενημερώνει επίσης το παιδί για όλες τις πρακτικές διαστάσεις μιας απόφασης, όπως για παράδειγμα την καταβολή αποζημίωσης. Εάν το παιδί είναι άνω των 15 ετών, η απόφαση του επιδίδεται προσωπικά.

Ύπαρξη υπηρεσιών υποστήριξης για τη σωστή ενημέρωση των παιδιών και των γονέων τους

- Ο ρόλος των υπηρεσιών υποστήριξης, ιδίως δε των υπηρεσιών υποστήριξης θυμάτων και μαρτύρων, είναι σημαντικός, καθώς παρέχουν πληροφόρηση στα παιδιά και τους γονείς τους, προετοιμάζουν τα παιδιά για τις συνεδριάσεις του δικαστηρίου, τα συνοδεύουν κατά τη διάρκεια των διαδικασιών, παρακολουθούν σε τι βαθμό κατανοούν τα τεκταινόμενα και διασφαλίζουν τη γενικότερη προστασία τους. Οι υπηρεσίες που παρέχουν μπορεί να περιλαμβάνουν επισκέψεις πριν από τη δίκη ώστε τα παιδιά να εξοικειώνονται με τη δικαστική αίθουσα, επισκέψεις στο σπίτι και παροχή υποστήριξης πριν, κατά και μετά τη δίκη. Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να μεριμνούν ώστε να θεσπίζονται υπηρεσίες υποστήριξης και να τίθενται στη διάθεση όλων των παιδιών που συμμετέχουν σε δικαστικές διαδικασίες.
- Παρότι τα περισσότερα κράτη μέλη παρέχουν υπηρεσίες υποστήριξης, υπάρχει διάχυτη η αντίληψη, ιδίως μεταξύ των επαγγελματιών κοινωνικής πρόνοιας, ότι μπορούν να γίνουν πολύ περισσότερα. Στα κράτη μέλη στα οποία δεν υπάρχουν υποχρεωτικές απαιτήσεις για διαδικασίες πληροφόρησης, τα προγράμματα υποστήριξης φαίνεται να επικεντρώνονται σε σοβαρές υποθέσεις και συγκεκριμένες μορφές εγκληματικότητας, όπως η εμπορία ή η σεξουαλική κακοποίηση, και στα θύματα, κι όχι κατ' ανάγκη στους μάρτυρες. Επίσης, στα παιδιά και τους γονείς τους συχνά δεν παρέχονται επαρκείς πληροφορίες για τις υπηρεσίες υποστήριξης που έχουν στη διάθεσή τους, και ως εκ τούτου δεν μπορούν να αξιοποιήσουν τα οφέλη τους. Θα πρέπει να ληφθούν μέτρα που θα διασφαλίζουν την ενημέρωση των παιδιών και των γονέων ή κηδεμόνων τους σχετικά με τις υπηρεσίες υποστήριξης και την πρόσβαση σε αυτές. Τα κράτη μέλη θα πρέπει επίσης να αναγνωρίσουν τον σημαντικό ρόλο των γονέων στην ενημέρωση και την υποστήριξη των παιδιών, ενισχύοντας τις προσπάθειες για την ευαισθητοποίηση και την υποστήριξη των γονέων.

Ελπιδοφόρες πρακτικές

Συνδρομή μεσολαβητή για τη λήψη συνεντεύξεων και τις συνεδριάσεις του δικαστηρίου

Οι μεσολαβητές αποτελούν σημαντική προσθήκη στα μέτρα νομικής υποστήριξης που έχουν στη διάθεσή τους τα παιδιά στο Ηνωμένο Βασίλειο (Αγγλία και Ουαλία). Ο μεσολαβητής μπορεί να βοηθήσει στον προγραμματισμό και τη λήψη της αστυνομικής κατάθεσης, να υποβάλει γραπτή έκθεση στο δικαστήριο σχετικά με τις επικοινωνιακές ικανότητες του παιδιού και να παρεμβαίνει κατά την ακρόαση του παιδιού εάν οι ερωτήσεις είναι ανάρμοστες. Το κόστος και ο περιορισμένος αριθμός τους, ωστόσο, δεν επιτρέπει στους μεσολαβητές να αποτελέσουν γενικευμένο μέτρο υποστήριξης. Οι επίσημα αναγνωρισμένοι μεσολαβητές, αν και χρησιμοποιούνται ολοένα συχνότερα για την παροχή υποστήριξης σε πολύ μικρά παιδιά ή παιδιά με συγκεκριμένη αναπηρία που δυσχεραίνει την επικοινωνία, κατά κανόνα δεν χρησιμοποιούνται στις περιπτώσεις νέων που δεν τελούν υπό ευάλωτη κατάσταση από άλλη άποψη πέραν της ηλικίας τους. Ωστόσο, δικαστές ανέφεραν ότι η εμπειρία της συνεργασίας τους με μεσολαβητές τους βοήθησε να διακόψουν τη χρήση αδόκιμων τεχνικών υποβολής ερωτήσεων ακόμη κι όταν δεν ήταν παρών κάποιος μεσολαβητής.

Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. *Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999* (Νόμος για τη δικαιοσύνη ανηλίκων και την ποινική αποδεικτική διαδικασία του 1999), www.legislation.gov.uk/ukpga/1999/23/contents

Επιφόρτιση ενός μόνο ατόμου με την ευθύνη της προετοιμασίας, ενημέρωσης και υποστήριξης του παιδιού πριν, κατά και μετά τη δικαστική διαδικασία

- Τόσο στο ποινικό όσο και στο αστικό δίκαιο, τα εθνικά πλαίσια είναι ως επί το πλείστον πολύ γενικά και δεν ορίζουν ποιος πρέπει να ενημερώνει τα παιδιά. Ως εκ τούτου, η ευθύνη της ενημέρωσης πέφτει συνήθως στους γονείς, ανεξάρτητα από το εάν οι ίδιοι έχουν σωστή πληροφόρηση ή είναι αμερόληπτοι. Σε άλλες περιπτώσεις, οι επαγγελματίες ενδέχεται να αναπτύξουν τις δικές τους –και συχνά διαφορετικές– πρακτικές. Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να μεριμνούν για την παροχή σαφών κανόνων και κατευθυντήριων γραμμών στους επαγγελματίες σχετικά με την παροχή πληροφόρησης στα παιδιά, με γνώμονα τη διασφάλιση μιας συνεπούς,

Ελπιδοφόρα πρακτική

Παροχή φιλικών προς τα παιδιά ενημερωτικών φυλλαδίων

Η Διοίκηση Εισηγητών Ανηλίκων της Σκωτίας (Scottish Children's Reporter Administration – SCRA) έχει καταρτίσει μια σειρά ενημερωτικών φυλλαδίων για παιδιά που εξηγούν το σύστημα ακρόασης των παιδιών και τον ρόλο τους σε αυτό. Τα ενημερωτικά φυλλάδια είναι διαθέσιμα για διάφορες ηλικιακές ομάδες: 5-8 ετών, 8-12 ετών και 13 ετών και άνω*. Ο Εισηγητής Ανηλίκων (Children's Reporter) αποστέλλει τα παραπάνω ενημερωτικά φυλλάδια στο παιδί (ή, για παιδιά κάτω των 12 ετών, στους γονείς του παιδιού) μαζί με τους λόγους για τη διαδικασία παραπομπής («Grounds for Referral»). Ο κοινωνικός λειτουργός βασίζεται στο εν λόγω υλικό κατά τις συζητήσεις που διεξάγει με το παιδί, εξηγώντας όσα πρόκειται να διαδραματιστούν κατά την ακρόαση και την υποβολή ερωτήσεων. Ανάλογα με την ηλικία και τις ικανότητες του παιδιού, ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να χρησιμοποιήσει παιγνιοθεραπεία. Η SCRA διεξήγαγε έρευνα σε παιδιά σχετικά με την αποτελεσματικότητα του υφιστάμενου συστήματος υποστήριξης παιδιών που παρέχει, από την οποία προέκυψε ότι δεν παρέχεται επαρκής πληροφόρηση στα παιδιά. Η διοίκηση δρομολόγησε ένα έργο με στόχο την αναθεώρηση του υλικού της με βάση τα στοιχεία και τις παρατηρήσεις παιδιών με εμπειρία στο σύστημα**.

* Ενημερωτικά φυλλάδια στη Σκωτία: www.scotland.gov.uk

** *Getting It Right For Every Child – Children and young people's experiences of advocacy support and participation in the Children's Hearings System: Big Words and Big Tables* (Κάνοντας το σωστό για κάθε παιδί – Εμπειρίες παιδιών και νέων από το σύστημα υποστήριξης και τη συμμετοχή τους στο σύστημα ακρόασης των παιδιών: Μεγάλες λέξεις και μεγάλα τραπέζια): www.gov.scot/Publications/2006/04/27142650/0

τυποποιημένης και φιλικής προς τα παιδιά προσέγγισης. Τούτο προϋποθέτει επίσης την κατάλληλη κατάρτιση όλων των επαγγελματιών που ασχολούνται με την ενημέρωση των παιδιών.

- Από την έρευνα προκύπτει ότι τα παιδιά έχουν ελλιπή πληροφόρηση, εκτός εάν οριστεί ένας μόνο επαγγελματίας ως υπεύθυνος επικοινωνίας αρμόδιος για την ενημέρωση και την προετοιμασία τους καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας. Τα κράτη μέλη θα πρέπει επομένως να εξετάσουν το ενδεχόμενο διορισμού ενός αρμόδιου προσώπου για τον συγκεκριμένο σκοπό. Το πρόσωπο αυτό θα πρέπει να είναι επαρκώς καταρτισμένο, να βρίσκεται στη διάθεση των παιδιών σε όλα τα στάδια της διαδικασίας και να ενεργεί ως μεσολαβητής μεταξύ

του παιδιού και των υπηρεσιών υποστήριξης και προστασίας παιδιών, των αστυνομικών, των δικαστών, των εισαγγελέων, των δικηγόρων και των γονέων. Οι επαγγελματίες κοινωνικής πρόνοιας θεωρούνται κατάλληλοι να αναλάβουν αυτό τον ρόλο, καθώς μπορούν να παρέχουν υποστήριξη στα παιδιά για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα απ' ό,τι οι δικαστές και οι λοιποί επαγγελματίες του νομικού κλάδου. Εάν δεν υπάρχει ένας μοναδικός υπεύθυνος επικοινωνίας, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν τον αποτελεσματικό συντονισμό μεταξύ των διαφόρων παραγόντων με αρμοδιότητες παροχής πληροφόρησης.

Ύπαρξη φιλικής προς τα παιδιά πληροφόρησης

- Αρκετές χώρες έχουν καταρτίσει φιλικά προς τα παιδιά έντυπα που επεξηγούν τη νομική διαδικασία, τα δικαιώματα των παιδιών, τους ρόλους όλων των εμπλεκόμενων, τις κλήσεις και κοινοποιήσεις που αποστέλλονται στα παιδιά, καθώς και όσα διαδραματίζονται στο δικαστήριο. Άλλες χώρες παρέχουν απλώς στα παιδιά το ίδιο έντυπο υλικό που χρησιμοποιείται και για την ενημέρωση των ενηλίκων, αλλά ακόμη και αυτό ενδέχεται να μην παρέχεται συστηματικά. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να θεσπίσουν σαφείς, τυποποιημένους κανόνες για την παροχή φιλικής προς τα παιδιά πληροφόρησης σε όλα τα παιδιά που εμπλέκονται σε δικαστικές διαδικασίες, με στόχο τη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισής τους. Για την παροχή πληροφοριών θα πρέπει να χρησιμοποιούνται διάφορα κανάλια και μορφές, όπως ενημερωτικά δελτία και φυλλάδια διαθέσιμα σε ηλεκτρονική και έντυπη μορφή, συμπεριλαμβανομένης της έγγραφης και προφορικής πληροφόρησης. Παράλληλα, θα πρέπει να διασφαλίζεται η διάδοση και χρήση του υλικού που έχει ήδη καταρτιστεί τόσο εντός των κρατών μελών όσο και μεταξύ τους.

Δικαίωμα στην προστασία και την ιδιωτική ζωή

Τα διεθνή πρότυπα δίνουν σαφή προτεραιότητα στην προστασία των παιδιών που εμπλέκονται σε δικαστικές διαδικασίες, ενώ παράλληλα ενθαρρύνουν τη συμμετοχή τους. Η ύπαρξη προστατευτικού και ασφαλούς περιβάλλοντος είναι αναγκαία ώστε η συμμετοχή των παιδιών να είναι πλήρης και ουσιαστική και να αποτρέπει ενδεχόμενος νέος ψυχικός τραυματισμός.

Μέτρα για την προστασία των παιδιών υφίστανται σε πολλά και διάφορα επίπεδα της όλης δικαστικής διαδικασίας, και η εφαρμογή τους πρέπει να θεωρείται σημαντικό μέσο για τη διασφάλιση φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης. Τα μέτρα αυτά παίζουν σημαντικό ρόλο στη διασφάλιση του δικαιώματος ακρόασης και πληροφόρησης του παιδιού κατά τρόπο που δεν επιφέρει διακρίσεις, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού, και περιλαμβάνοντας μέτρα για την προστασία της ιδιωτικής του ζωής. Γενικά, η ύπαρξη συνεπών και συστηματικών φιλικών προς τα παιδιά πρακτικών που τηρούν σαφείς κανονισμούς και κατευθυντήριες γραμμές αυξάνει τις πιθανότητες ένα παιδί να χαίρει προστασίας και ασφάλειας. Εντούτοις, σύμφωνα με τους επαγγελματίες, σε ορισμένους τομείς είναι σημαντικό να υπάρχει ευελιξία ώστε να είναι σε θέση να προσαρμόζουν την προσέγγισή τους ξεχωριστά για κάθε περίπτωση.

«Φυσικά δεν μπορεί να είναι κανείς βέβαιος ότι [η πληροφόρηση] δημιουργεί πάντοτε αίσθημα ασφάλειας, τουναντίον μπορεί να προκαλεί ακόμη περισσότερο άγχος. Κατά κάποιον τρόπο δεν θα πρέπει να το σκεφτόμαστε υπέρμετρα ως ενήλικες ότι τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται. Φυσικά είναι αναπόφευκτο να λαμβάνει κανείς υπόψη κι αυτή την παράμετρο, ότι η λειτουργία της προστασίας του παιδιού είναι πιο σημαντική από τη λειτουργία της ιδιότητάς του ως συντελεστή της υπόθεσης. [...] Από την άλλη, όμως, εάν μιλά κανείς μόνο για την υπόθεση και πώς θα εξελιχθεί, αυτό σε καμία περίπτωση δεν κάνει κακό.»
[Φινλανδία, επίτροπος (εμπειρογνώμονας)]

Από τα πορίσματα της έρευνας πεδίου του FRA και τα δεδομένα που συνέλεξε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προκύπτει ότι στη μεγάλη τους πλειονότητα τα κράτη μέλη υπό εξέταση καταβάλλουν σημαντικές προσπάθειες ώστε να μη διατρέχουν κίνδυνο βλάβης τα παιδιά που συμμετέχουν σε ποινικές διαδικασίες, καθώς και για την προστασία της ιδιωτικής τους ζωής. Τα δικαιώματα των παιδιών στην προστασία και την ιδιωτική ζωή φαίνεται να είναι τα πλέον εμποδωμένα τόσο από δομική όσο και από οικονομική άποψη. Το δικαίωμα των παιδιών στην ιδιωτική ζωή είναι εξίσου κατοχυρωμένο από αρκετές απόψεις στο αστικό δίκαιο.

Θα πρέπει να θεσπιστούν μέτρα πρόληψης για την προστασία των παιδιών από βλαπτικές ενέργειες όπως αντίποινα, εκφοβισμό και δευτερογενή θυματοποίηση. Τα μέτρα αυτά είναι ιδιαίτερα σημαντικά όταν το παιδί είναι θύμα ενδοοικογενειακής βίας ή κακοποίησης από οικείους του που είναι υπεύθυνοι για τη φροντίδα του. Η ιδιωτική ζωή ενός παιδιού διατρέχει επίσης σοβαρό κίνδυνο όταν το παιδί έρχεται σε επαφή με το δικαστικό σύστημα, και ιδίως όταν η υπόθεση συγκεντρώνει τα φώτα της δημοσιότητας. Υπό αυτό το

πρίσμα, οι κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης θεσπίζουν μια σειρά εγγυήσεων που διασφαλίζουν την πλήρη προστασία της ιδιωτικής ζωής των παιδιών. Ειδικότερα, δεν θα πρέπει να δημοσιεύεται στα ΜΜΕ καμία προσωπική πληροφορία για τα παιδιά και τις οικογένειές τους, όπως ονόματα, φωτογραφίες ή διευθύνσεις. Θα πρέπει να ενθαρρύνεται η χρήση βιντεοκάμερας στις ακροαματικές διαδικασίες και τις καταθέσεις παιδιών. Στις συγκεκριμένες περιπτώσεις, παρόντες θα πρέπει να είναι μόνο οι άμεσα εμπλεκόμενοι, και κάθε πληροφορία που παρέχει το παιδί πρέπει να τηρείται εμπιστευτική, εάν το παιδί διατρέχει κίνδυνο να υποστεί βλάβη. Επίσης, η προσπέλαση και η διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να πραγματοποιείται μόνο όταν είναι απολύτως αναγκαίο και λαμβάνοντας υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.

Συστήματα προστασίας του παιδιού

- Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα παιδιά που εμπλέκονται σε δικαστικές διαδικασίες αντιμετωπίζονται ως άτομα που χρήζουν ειδικής προστασίας, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία τους, τον βαθμό ωριμότητάς τους, το επίπεδο κατανόησης και τυχόν δυσκολίες επικοινωνίας που μπορεί να έχουν. Τα συστήματα προστασίας του παιδιού πρέπει να βασίζονται σε μια ολοκληρωμένη και στοχευμένη προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών γενικότερα αλλά και άλλους λόγους για τους οποίους μπορεί να τελούν υπό ευάλωτη κατάσταση, όπως, στην περίπτωση των θυμάτων ή των μαρτύρων σε ξουαλικής κακοποίησης ή ενδοοικογενειακής βίας, όταν πρόκειται για άτομα με αναπηρία ή με καθεστώς μετανάστη. Τούτο θα περιλάμβανε την ενίσχυση ενός συστήματος επαγγελματιών επιφορτισμένων με υποθέσεις που αφορούν παιδιά, οι οποίοι θα ειδικεύονται στην προστασία και την ασφάλεια των παιδιών και θα έχουν την ικανότητα να εντοπίζουν συγκεκριμένες ανάγκες προστασίας. Ο σχεδιασμός πολιτικής της ΕΕ θα πρέπει να επικεντρωθεί στην παροχή κατευθύνσεων για την εξασφάλιση της αποτελεσματικότητας και του συντονισμού των συστημάτων προστασίας του παιδιού.

Ελπιδοφόρα πρακτική

Προστασία της ταυτότητας των παιδιών στο διαδίκτυο

Στην Εσθονία, στα δικόγραφα που είναι διαθέσιμα στο κοινό (μέσω, μεταξύ άλλων, και του δικτυακού τόπου του δικαστηρίου) δεν δημοσιεύονται στοιχεία των παιδιών που καθιστούν δυνατή την αναγνώριση της ταυτότητάς τους, και κάθε αναφορά στα παιδιά γίνεται μόνο με τα αρχικά των ονομάτων τους.

Στη Γαλλία, οι νόμοι για την ελευθερία του Τύπου προβλέπουν επίσης τη μη δημοσιοποίηση των ονομάτων των παιδιών-θυμάτων.

Πηγή: *Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse (1881), άρθρο 39α*

Θέσπιση δικονομικών εγγυήσεων για τη διασφάλιση της προστασίας των παιδιών

- Τα εθνικά νομικά πλαίσια προβλέπουν ένα ευρύ φάσμα μέτρων προστασίας για τις συνεδριάσεις του δικαστηρίου, τα οποία θα πρέπει να θεωρούνται στοιχειώδη για τη διασφάλιση της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης. Στην πράξη, ωστόσο, η χρήση των μέτρων αυτών δεν είναι όσο συχνή θα έπρεπε και κατά κανόνα επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των δικαστών. Επίσης, κάποια από αυτά τα μέτρα περιορίζονται ανάλογα με την ηλικία των παιδιών ή τον ρόλο τους στη διαδικασία, καλύπτοντάς τα για παράδειγμα όταν έχουν την ιδιότητα του θύματος, αλλά όχι όταν έχουν την ιδιότητα του μάρτυρα. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να θεσπίσουν δικονομικές εγγυήσεις και να παρακολουθούν την εφαρμογή τους ώστε να διασφαλίζεται ότι στο σύνολο των παιδιών που εμπλέκονται σε δικαστικές διαδικασίες παρέχεται προστασία από κάθε βλάβη, από ενδεχόμενο νέο ψυχικό τραυματισμό και από την αναγνώριση της ταυτότητάς τους πριν, κατά και μετά τη συμμετοχή τους σε δικαστικές διαδικασίες.
- Σε αυτά τα μέτρα προστασίας περιλαμβάνονται οι βιντεοσκοπήσεις, η χρήση των οποίων θα πρέπει να αποτελεί πάγια πρακτική στις ποινικές διαδικασίες και προαιρετική στις αστικές διαδικασίες. Θα πρέπει επίσης το περιβάλλον να είναι κατάλληλα προσαρμοσμένο ώστε να περιορίζεται ο αριθμός των καταθέσεων, η παρουσία επαγγελματιών να ρυθμίζεται νομοθετικά και να παρέχεται πρόσβαση σε υπηρεσίες υποστήριξης και λειτουργούς

παιδικής μέριμνας κατά και μετά τις δικαστικές διαδικασίες.

- Τα αστυνομικά τμήματα, οι δικαστικές αίθουσες και κάθε άλλος χώρος όπου γίνεται ακρόαση παιδιών πρέπει να φέρουν εξοπλισμό που διαθέτει λειτουργική τεχνολογία καταγραφής, και οι επαγγελματίες πρέπει να είναι εκπαιδευμένοι στη χρήση του. Οι ανθρωπίνι και οικονομικοί πόροι πρέπει να κατανέμονται καταλλήλως.
- Η ιδιωτική ζωή των παιδιών που εμπλέκονται σε δικαστικές διαδικασίες πρέπει να προστατεύεται από μέτρα προστασίας της ταυτότητας, όπως η ασφαλής φύλαξη των βιντεοσκοπήσεων, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τη νομοθεσία για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.
- Τα κράτη μέλη πρέπει να θεσπίζουν μέτρα για την αποφυγή κάθε επαφής με τον κατηγορούμενο τόσο κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων του δικαστηρίου (όπως ζωντανές βιντεοδιασκέψεις, πετάσματα για την απόκρυψη του παιδιού από τον κατηγορούμενο, ή να μην παρίσταται ο κατηγορούμενος στη δικαστική αίθουσα κατά τη διάρκεια της κατάθεσης του παιδιού) όσο και πριν και μετά τις συνεδριάσεις. Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν την ύπαρξη ενός φιλικού προς τα παιδιά περιβάλλοντος σε όλα τα στάδια της δικαστικής διαδικασίας, και ότι όλα τα δικαστικά κτίρια και τα αστυνομικά τμήματα διαθέτουν κατάλληλες, φιλικές προς τα παιδιά αίθουσες αναμονής και χωριστές εισόδους. Τα παραπάνω θα πρέπει να χρησιμοποιούνται συστηματικά ώστε το παιδί να μη συναντά τον φερόμενο ως θύτη ή κάποιο μέλος της οικογένειάς του με το οποίο βρίσκεται σε σύγκρουση, και να μην εκτίθεται το παιδί σε αντίξοο περιβάλλον εν αναμονή της ακρόασής του.

Ελπιδοφόρα πρακτική

Αποφυγή επαφής μεταξύ του παιδιού και του κατηγορουμένου

Το κέντρο υποστήριξης θυμάτων της Tartumaa (*Tartumaa Ohvriabikeskus*) στην Εσθονία διαθέτει ειδική είσοδο στο πίσω μέρος του κτιρίου του για παιδιά με σοβαρά ψυχικά τραύματα. Κάποιες δικαστικές αίθουσες στη Φινλανδία επίσης διαθέτουν χωριστές εισόδους, ενώ οι χωριστές εισοδοί και αίθουσες αναμονής αποτελούν ιδιαίτερα θετικό γνώρισμα των δικαστικών κτιρίων του Ηνωμένου Βασιλείου.

Εσθονία. Χωριστή είσοδος στο πίσω μέρος του κτιρίου του κέντρου υποστήριξης θυμάτων της Tartumaa.

Δικαίωμα στη μη διακριτική μεταχείριση

Οι κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης ορίζουν την απαγόρευση των διακρίσεων, το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού, την αξιοπρέπεια και το κράτος δικαίου ως θεμελιώδεις αρχές της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης. Οι επαγγελματίες που ερωτήθηκαν ανέφεραν ότι η απαγόρευση των διακρίσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα παιδιά με αναπηρίες ή με διαφορετική εθνική ή εθνοτική προέλευση.

Παρά τις υπάρχουσες νομοθετικές διατάξεις που αφορούν την ίση μεταχείριση, οι ερωτώμενοι επισήμαναν ότι υπάρχουν προβλήματα σε σχέση με τα παιδιά που τελούν υπό ευάλωτη κατάσταση, η φύση των οποίων ποικίλλει ανάλογα με τη χώρα. Σε ορισμένες χώρες οι ερωτώμενοι επικεντρώθηκαν στη μεταχείριση των παιδιών Ρομά, ενώ σε άλλες των θυμάτων εμπορίας. Σε όλες τις περιπτώσεις, οι ερωτώμενοι τόνισαν την ανάγκη προσαρμογής στις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών και διατύπωσαν προβληματισμούς για την έλλειψη εμπειρίας των προσώπων που έρχονται σε επαφή με τα παιδιά και για την προσβασιμότητα των δομών.

«[...] Δεν υπάρχει συστηματική μέριμνα για αυτά τα παιδιά [με αναπηρίες] στο πλαίσιο του συστήματος, ο καθένας μεταθέτει το πρόβλημα στους άλλους. [...] Θα έλεγα ότι όταν ερχόμαστε αντιμέτωποι με ένα παιδί με τέτοια προβλήματα που χρήζει διαφορετικής αντιμετώπισης –σε κοινωνικό, ιατρικό, εκπαιδευτικό και δικαστικό επίπεδο– ξαφνικά διαπιστώνουμε την αστοχία του συστήματος που δεν προνοεί για αυτά τα παιδιά.»
(Γαλλία, εισαγγελέας)

Τα παιδιά θα πρέπει να τυγχάνουν ισότιμης μεταχείρισης στις δικαστικές διαδικασίες ανεξαρτήτως φύλου, φυλής, χρώματος, εθνοτικής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, συμμετοχής σε εθνική μειονότητα, περιουσίας, γέννησης, γενετήσιου προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου ή έκφρασης φύλου. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να επιδεικνύουν ιδιαίτερη προσοχή στα παιδιά που τελούν υπό ιδιαιτέρως ευάλωτη κατάσταση, όπως αυτά που ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας ή είναι παιδιά χωρισμένων γονέων-μεταναστών.

Διασφάλιση της ισότιμης μεταχείρισης όλων των παιδιών που εμπλέκονται σε δικαστικές διαδικασίες

- Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα παιδιά τυγχάνουν ισότιμης μεταχείρισης στο πλαίσιο όλων των σχετικών οικονομικών εγγυήσεων και των υπηρεσιών που τους παρέχονται πριν, κατά και μετά τη συμμετοχή τους σε δικαστικές διαδικασίες. Πρέπει να διατίθενται δεδομένα που αφορούν την πρόσβαση των παιδιών στη δικαιοσύνη, κατά κατηγορίες παιδιών (όπως, λόγου χάρη, παιδιά που τελούν υπό ιδιαιτέρως ευάλωτες καταστάσεις), ώστε να εξασφαλίζεται μια στοχευμένη προσέγγιση και να παρακολουθείται η προσβασιμότητα της δικαιοσύνης.
- Οι ερωτώμενοι διατύπωσαν προβληματισμούς σχετικά με την έλλειψη εμπειρίας σε θέματα πολυμορφίας, γεγονός που καθιστά τις υπηρεσίες λιγότερο προσβάσιμες. Όλοι οι επαγγελματίες θα πρέπει να λαμβάνουν γνώση των διαφόρων ευάλωτων καταστάσεων υπό τις οποίες μπορεί να τελούν τα παιδιά και είτε να τις αναθέτουν σε ειδικούς είτε να συνεργάζονται με τους ειδικούς για την αντιμετώπισή τους. Θα πρέπει να θεσπιστούν κατευθυντήριες γραμμές και πρωτόκολλα που θα παρέχουν κατευθύνσεις στους επαγγελματίες σε σχέση με τις διαδικασίες αυτές, και τα οποία θα πρέπει να εντάσσονται σε ευρύτερες δέσμες μέτρων προστασίας και ασφάλειας.

- Οι βρετανοί ερωτώμενοι έκριναν πολύ θετικά την πρωτοβουλία του Ηνωμένου Βασιλείου να μεταφραστεί το υπάρχον φιλικό προς τα παιδιά υλικό σε διάφορες γλώσσες. Υπέδειξαν και άλλες θετικές πρακτικές, όπως η λήψη καταθέσεων από κορίτσια που πέφτουν θύματα σεξουαλικής κακοποίησης από γυναίκες αστυνομικούς, αλλά και οι κατευθυντήριες γραμμές προς τους εισαγγελέες του Ηνωμένου Βασιλείου σχετικά με τη λήψη καταθέσεων από άτομα με νοητική αναπηρία. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν τη θέσπιση συγκεκριμένων κατευθυντήριων γραμμών και διατάξεων για τη ρύθμιση και τον προσδιορισμό των τρόπων παροχής υποστήριξης στα παιδιά που εμπλέκονται σε δικαστικές διαδικασίες, όπως μεταξύ άλλων μέσω της παροχής επαρκών πληροφοριών σε γλώσσα και μορφή που είναι κατανοητή στα παιδιά, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες διερμηνείας και μετάφρασης ή τους φραγμούς που σχετίζονται με σωματικές ή άλλες αναπηρίες.
- Τα κράτη μέλη θα πρέπει να επιδείξουν ιδιαίτερη προσοχή στη διευκόλυνση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη και στην παροχή της αναγκαίας νομικής συνδρομής, νόμιμης αντιπροσώπευσης και υποστήριξης σε παιδιά που τελούν υπό ιδιαιτέρως ευάλωτες καταστάσεις.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ FRA

Επικέντρωση στην εχθρότητα κατά παιδιών με αναπηρίες

Η στοχευμένη εχθρότητα κατά παιδιών με αναπηρίες είναι ένας τομέας για τον οποίο τα διαθέσιμα στοιχεία στα κράτη μέλη της ΕΕ παρουσιάζουν τεράστια κενά. Ο FRA δρομολόγησε ένα καινοτόμο πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της ελλιπούς καταγγελίας περιστατικών κακομεταχείρισης, της έλλειψης υποστήριξης και της ελλιπούς ενημέρωσης των παιδιών με αναπηρίες για τα δικαιώματά τους, καθώς και για τη χαρτογράφηση πρακτικών αντιμετώπισης αυτών των προβλημάτων.

Τα περιεκτικά συγκριτικά στοιχεία για τη νομοθεσία, τις πολιτικές και τις υπηρεσίες που υφίστανται ανά την ΕΕ θα συνδράμουν τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, τα κράτη μέλη της ΕΕ και την κοινωνία των πολιτών στην αποτελεσματική καταπολέμηση της εχθρότητας αυτής. Η έκθεση θα δοθεί στη δημοσιότητα το 2015.

Για περισσότερες πληροφορίες, βλ.: <http://fra.europa.eu/en/project/2012/children-disabilities-targeted-violence-and-hostility>

Η αρχή του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού

Οι κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης ορίζουν το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού ως μία από τις τέσσερις θεμελιώδεις αρχές της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης.

Ωστόσο, παρόλο που η έννοια του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού είναι ενσωματωμένη στο κανονιστικό πλαίσιο των περισσότερων κρατών μελών της ΕΕ υπό εξέταση, οι ερωτώμενοι στην πλειονότητά τους τη θεωρούν ως έναν σύνθετο και ασαφή όρο, ο οποίος επιδέχεται ερμηνείας, και επισήμαναν ότι δεν υπάρχουν τα εργαλεία για τον προσδιορισμό, την αξιολόγηση και την πληροφόρηση σχετικά με το πώς θα μπορούσε να υπηρετηθεί το εν λόγω υπέρτατο συμφέρον. Επέκριναν την έλλειψη σαφούς ορισμού, γεγονός που όπως ανέφεραν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη χειραγώγηση, την υποκειμενικότητα και τη λήψη αποφάσεων που δεν προστατεύουν στην πραγματικότητα τα δικαιώματα των παιδιών.

«Υπέρτατο συμφέρον του παιδιού από ποια άποψη; Στο ποινικό δίκαιο σημασία έχει η αλήθεια, η ουσιαστική αλήθεια. Για το παιδί αυτό σημαίνει ότι, εάν είναι θύμα εγκληματικής πράξης, ο θύτης πρέπει να τιμωρηθεί.»
(Βουλγαρία, δικαστής)

Η Επιτροπή για τα δικαιώματα του παιδιού¹ επισημαίνει ότι η κρίση ενός ενήλικου ως προς το υπέρτατο συμφέρον ενός παιδιού δεν υπερισχύει της υποχρέωσης σεβασμού του συνόλου των δικαιωμάτων του παιδιού που απορρέουν από τη Σύμβαση. Υπενθυμίζει ότι τα δικαιώματα στη Σύμβαση δεν είναι ιεραρχημένα. Όλα τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται σε αυτή είναι προς το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού και κανένα δικαίωμα δεν μπορεί να θεθεί εν αμφιβόλω μέσω της αρνητικής ερμηνείας του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού.

Η Επιτροπή, για να διευκολύνει την κατανόηση και χρήση της αρχής αυτής, ορίζει επτά επιμέρους στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την αξιολόγηση του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού: το δικαίωμα των παιδιών να εκφράζουν την άποψή τους σε κάθε απόφαση που τα αφορά, την ταυτότητα του παιδιού, τη διατήρηση του οικογενειακού περιβάλλοντος και των οικογενειακών σχέσεων, τη μέριμνα, την προστασία και την ασφάλεια του παιδιού, την ευάλωτη κατάσταση υπό

¹ Επιτροπή για τα δικαιώματα του παιδιού (2013), Γενικό σχόλιο με αριθ. 14 σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού να λαμβάνεται κατά προτεραιότητα υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του (άρθρο 3, παράγραφος 1), CRC/C/GC/14.

την οποία ενδεχομένως τελεί το παιδί, το δικαίωμα στην υγεία και το δικαίωμα στην εκπαίδευση.

Εφαρμογή της αρχής του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού

- Η διαφύλαξη του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού συνίσταται στην άσκηση των δικαιωμάτων των παιδιών. Όπως εξηγεί η Επιτροπή για τα δικαιώματα του παιδιού, το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού πρέπει να λογίζεται ως δικαίωμα, ως αρχή και ως δικονομικός κανόνας. Προς τούτο απαιτούνται σαφή νομικά κριτήρια ώστε να αποφεύγεται κάθε αρνητική ερμηνεία, τα οποία ωστόσο δεν φαίνεται να υπάρχουν.
- Οι επαγγελματίες αναφέρθηκαν επίσης στην απουσία εργαλείων για τον προσδιορισμό, την αξιολόγηση και την πληροφόρηση σχετικά με το πώς θα μπορούσε να υπηρετηθεί το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού. Οι νομοθετικές διατάξεις πρέπει επίσης να προβλέπουν την ανάγκη οι αποφάσεις να περιλαμβάνουν αιτιολόγηση που θα καταδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο το δικαίωμα έγινε σεβαστό στο πλαίσιο της απόφασης, ήτοι τι θεωρήθηκε ότι είναι προς το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού, ποια κριτήρια χρησιμοποιήθηκαν και με ποιον τρόπο τα συμφέροντα του παιδιού σταθμίστηκαν έναντι άλλων παραμέτρων².

Κατάρτιση επαγγελματιών

Στις κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου του 2010³ καθίσταται σαφές ότι, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματική συμμετοχή τους, τα παιδιά πρέπει να βρίσκονται σε επαφή με εξειδικευμένους και καταρτισμένους επαγγελματίες, οι οποίοι θα πρέπει να τα ενημερώνουν, να τα ακούν και να τα προστατεύουν.

Τούτο, ωστόσο, δεν συμβαίνει πάντοτε. Η ανάγκη παροχής κατάρτισης στους επαγγελματίες που εργάζονται με παιδιά γίνεται ιδιαίτερως πρόδηλη εάν λάβει κανείς υπόψη ότι πολλοί από τους επαγγελματίες που συμμετείχαν στην έρευνα δεν γνώριζαν τις κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη. Οι επαγγελματίες θα πρέπει επομένως να λαμβάνουν κατάρτιση σχετικά με τις ανάγκες και τα δικαιώματα των παιδιών, με τεχνικές επικοινωνίας και φιλικές προς τα παιδιά διαδικασίες,

² Ό.π.

³ Συμβούλιο της Ευρώπης (2010), Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, Τμήμα IV A 4, 5.

λαμβάνοντας υπόψη τις ηλικιακές διαφορές και τις προσωπικές περιστάσεις.

«Για πολλά [...] έχω την αίσθηση ότι έως τώρα τα κάνω σωστά από ένστικτο, ίσως, φυσικά όμως είναι καλό να ακούς καμιά φορά πώς να κάνεις κάτι σωστά από ψυχολογικής άποψης ώστε μετά να είσαι σε θέση να διορθώσεις τα λάθη και να προσέχεις να μην ξεφεύγεις πολύ από αυτές τις κατευθύνσεις. Μακάρι να γίνονταν πολύ περισσότερα σεμινάρια κατάρτισης, γιατί κυριολεκτικά είναι ανύπαρκτα στη δικαστική εκπαίδευση.» (Γερμανία, δικαστής οικογενειακού δικαστηρίου)

Τα δύο τρίτα περίπου των επαγγελματιών που συμμετείχαν στην έρευνα έχουν συμμετάσχει σε προγράμματα κατάρτισης, ενώ οι επαγγελματίες κοινωνικής πρόνοιας που λαμβάνουν κατάρτιση είναι περισσότεροι από τους επαγγελματίες του νομικού κλάδου. Αν και οι κανονιστικές διατάξεις σε μια σειρά χωρών ορίζουν ότι η κατάρτιση είναι υποχρεωτική, κατά κανόνα η παροχή της και η συμμετοχή σε αυτή γίνεται σε εθελοντική βάση. Υπάρχει μια σειρά από επιτυχημένα προγράμματα, τα οποία ωστόσο σε κάποια κράτη μέλη δεν είναι διαθέσιμα παρά σε πολύ μικρό βαθμό. Πολλοί επαγγελματίες πρότειναν βελτιώσεις όπως παροχή περισσότερης κατάρτισης στους δικαστές όσον αφορά την επικοινωνία με το παιδί και περισσότερης κατάρτισης στους επαγγελματίες κοινωνικής πρόνοιας όσον αφορά τα νομικά συστήματα. Οι επαγγελματίες ανέφεραν επίσης ότι η επιτυχία των τεχνικών στο πεδίο της δικαιοσύνης ανηλίκων εξαρτάται από μια σειρά παραγόντων, μεταξύ των οποίων η προσωπικότητα, η ιδιότητα του γονέα και η συνεργασία.

«Οφείλουμε να μην επιτρέπουμε να μην τελεσφορεί μια υπόθεση λόγω ανεπάρκειας και έλλειψης εμπειρίας σε επίπεδο ανακριτικών υπαλλήλων, κατηγορούσας αρχής, αστυνομικών που διεξάγουν τις έρευνες ή/και δικαστών, ή γενικότερα των οργάνων επιβολής του νόμου, τη στιγμή που θα μπορούσε να επιλυθεί από έναν έμπειρο επαγγελματία. Μετά από ένα σημείο ο κόσμος απογοητεύεται από το δικαστικό σύστημα. Πού εντοπίζεται το πρόβλημα; Το πρόβλημα είναι η ελλιπής εκπαίδευση που έχουν αυτοί οι λειτουργοί, εμείς, το κράτος. Και είναι κάτι που εμπίπτει στην αρμοδιότητά μας.» (Βουλγαρία, δικαστής)

Πολλοί θεωρούν ότι υπάρχει έλλειψη εξειδίκευσης και επαρκούς κατάρτισης στο πεδίο της εργασίας με παιδιά σε όλα τα επαγγελματικά πεδία του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων. Οι ερωτώμενοι θεωρούν ότι η παροχή κατάρτισης στον τρόπο αλληλεπίδρασης με τα παιδιά θα ήταν ωφέλιμη για τους επαγγελματίες του νομικού κλάδου, ενώ οι επαγγελματίες κοινωνικής πρόνοιας θα αντλούσαν οφέλη από την

παροχή κατάρτισης στη νομοθεσία που σχετίζεται με τα παιδιά.

Γενική και ενδοϋπηρεσιακή κατάρτιση για όλους τους επαγγελματίες που έρχονται σε επαφή με παιδιά

- Τα κράτη μέλη της ΕΕ, αλλά και οι ευρωπαϊκές επαγγελματικές ενώσεις, θα πρέπει να μεριμνούν για την παροχή κατάλληλης υποχρεωτικής εκπαίδευσης στους επαγγελματίες που ασχολούνται με παιδιά στο θέμα των δικαιωμάτων των παιδιών, της επικοινωνίας με τα παιδιά και της νομοθεσίας που σχετίζεται με τα παιδιά. Τούτο δεν περιλαμβάνει μόνο τους δικαστές και τους εισαγγελείς αλλά και τους επαγγελματίες που εξυπηρετούν το κοινό, όπως οι αστυνομικοί και οι δικαστικοί υπάλληλοι.
- Πρέπει να οργανώνονται μαθήματα κατάρτισης σε εθνικό επίπεδο, με εναρμονισμένα προγράμματα σπουδών, ώστε να παρέχονται ίσες ευκαιρίες εκπαίδευσης στους επαγγελματίες και να αποφεύγεται η άνιση μεταχείριση των παιδιών ανάλογα με τον τόπο κατοικίας τους. Η ανταλλαγή ελπιδοφόρων πρακτικών εντός και μεταξύ των κρατών μελών, καθώς και η ανάπτυξη προγραμμάτων κατάρτισης σε επίπεδο ΕΕ πρέπει να ενθαρρύνεται.

Ελπιδοφόρα πρακτική

Παροχή κατάρτισης στους αστυνομικούς όσον αφορά τη λήψη καταθέσεων από παιδιά

Στη Φινλανδία οι αστυνομικοί και οι επαγγελματίες υγειονομικής περιθαλψης που αναλαμβάνουν την ακρόαση παιδιών παρακολουθούν διεπιστημονικό πρόγραμμα κατάρτισης στη λήψη συνεντεύξεων διάρκειας ενός έτους. Την κατάρτιση διοργανώνουν το Εθνικό Αστυνομικό Συμβούλιο και το Κέντρο Εγκληματολογικής Ψυχολογίας. Οι περισσότεροι αστυνομικοί και οι ψυχολόγοι που συμμετέχουν κατά την εργασία τους σε ποινικές διαδικασίες έχουν παρακολουθήσει το πρόγραμμα και σε γενικές γραμμές συμφωνούν ότι χάρη σε αυτό η προκαταρκτική ακροαματική διαδικασία έχει καταστεί πιο φιλική προς το παιδί.

Αλλά και στην Κροατία οι αστυνομικοί υποχρεούνται να συμμετάσχουν σε πρόγραμμα κατάρτισης τριών μηνών που διοργανώνει το Υπουργείο Εσωτερικών. Μετά την ολοκλήρωσή του, λαμβάνουν σχετική πιστοποίηση και έχουν το δικαίωμα να υπογράψουν αστυνομικές αναφορές σε υποθέσεις στις οποίες εμπλέκονται παιδιά.

- Η κατάρτιση πρέπει επίσης να συνοδεύεται από επίβλεψη και πολυεπιστημονική ανταλλαγή πρακτικών μεταξύ επαγγελματιών.

Πολυεπιστημονική συνεργασία

Διεθνή πρότυπα όπως οι κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης ζητούν την ενίσχυση της επαγγελματικής συνεργασίας των διαφόρων επιστημονικών κλάδων, με στόχο τη διευκόλυνση των διαδικασιών και της λήψης αποφάσεων.

«Αφενός λειτουργούμε μέσα σε ένα συζητητικό σύστημα, αλλά την ίδια στιγμή πρόκειται για μια συνεργατική διαδικασία, και δεν έχω υπόψη μου κάποιον επαγγελματία νομικό που να κινείται εκτός αυτού του πλαισίου. Η συνεργασία είναι αναγκαία.» (Ηνωμένο Βασίλειο, κοινωνικός λειτουργός)

Η πολυεπιστημονική και διεπιστημονική συνεργασία μπορεί να λάβει πολλές μορφές. Μπορεί να σχετίζεται με γενικές μορφές συνεργασίας που εντάσσονται σε μια θεμελιώδη προσέγγιση των δικαστικών διαδικασιών, ή να αφορά συγκεκριμένες υποθέσεις. Μπορεί επίσης να υφίσταται σε διάφορους άξονες: εντός μιας επαγγελματικής ομάδας ή μεταξύ διαφόρων επαγγελματιών

(όπως η ομαδική εργασία επαγγελματιών κοινωνικής πρόνοιας και επαγγελματιών του νομικού κλάδου) εντός ή μεταξύ διαφόρων πεδίων της δικαιοσύνης (όπως ο καλύτερος συντονισμός μεταξύ διαδικασιών του αστικού και του ποινικού δικαίου), ή να συνδυάζει και τα δύο (όπως η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών μεταξύ δικαστών και κοινωνικών λειτουργών ή η συνεργασία τους σε υποθέσεις που περιλαμβάνουν την εμπλοκή παιδιών τόσο σε ποινικές όσο και σε αστικές διαδικασίες).

Σε αρκετές χώρες υπάρχουν θεσμοθετημένες συμφωνίες ή πρωτόκολλα για την ενθάρρυνση της επαγγελματικής συνεργασίας. Ως επί το πλείστον, ωστόσο, η πολυεπιστημονική συνεργασία είναι άτυπη και βασίζεται κυρίως σε προσωπικά δίκτυα και διασυνδέσεις. Οι ερωτώμενοι ανέφεραν επιτυχή και μη παραδείγματα τυπικών και άτυπων συστημάτων συνεργασίας, και δεν προκύπτει σαφώς εάν κάποιο σύστημα πλεονεκτεί έναντι του άλλου. Παρά τα επιτυχή παραδείγματα, ωστόσο, τα συστήματα αυτά κατά κανόνα δεν είναι ευρέως διαδεδομένα στα κράτη μέλη της ΕΕ.

«Εργαζόμαστε σε διαφορετικά "σύμπαντα". Το θέμα είναι σύνθετο και η ικανότητα να εργάζεται κανείς με πολυεπιστημονικό τρόπο δεν είναι έμφυτη. Όσο θα ενισχύεται η πολυεπιστημονική μας κατάρτιση, τόσο ευκολότερο θα είναι για μας να εργαζόμαστε πολυεπιστημονικά.» (Γαλλία, ΜΚΟ)

Οι ερωτώμενοι θεωρούν ότι είναι καθοριστικής σημασίας οι διάφοροι εμπλεκόμενοι επαγγελματίες να συντονίζονται και να συνεργάζονται σε όλη τη δικαστική διαδικασία ώστε η δικαιοσύνη να είναι φιλική προς τα παιδιά, μέσω του περιορισμού του αριθμού των συνεδριάσεων του δικαστηρίου, της μείωσης της χρονικής διάρκειας των διαδικασιών, της διασφάλισης της συνεπούς πληροφόρησης των παιδιών και της τήρησης δικονομικών εγγυήσεων σε σχέση με τους τρόπους ακρόασης των παιδιών. Έτσι θα είναι καλύτερη η προετοιμασία, η ενημέρωση, η προστασία και η υποστήριξη των παιδιών.

Συνεργασία για την επίτευξη βέλτιστων πρακτικών και αποτελεσμάτων

- Τα κράτη μέλη της ΕΕ και οι εθνικές και ευρωπαϊκές επαγγελματικές ενώσεις θα πρέπει να προάγουν τη θεσμική συνεργασία και μια πολυεπιστημονική προσέγγιση, χρηματοδοτώντας συναφή μαθήματα κατάρτισης.
- Οι ερωτώμενοι θεωρούν ότι δεν υπάρχουν οι μηχανισμοί επαγγελματικής συνεργασίας που απαιτούνται για την προαγωγή μιας

πολυεπιστημονικής προσέγγισης, με αποτέλεσμα οι πρακτικές να μην είναι εναρμονισμένες και οι δικαστικές διαδικασίες να είναι χρονοβόρες. Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίσουν τη θέσπιση αυτών των μηχανισμών. Θα πρέπει επίσης να προωθηθεί η θέσπιση τυποποιημένων λειτουργικών διαδικασιών για τους επαγγελματίες με στόχο την ενίσχυση της συνεργασίας.

Ελπιδοφόρες πρακτικές

Συντονισμός των ερευνών στο πλαίσιο της ποινικής και της αστικής διαδικασίας

Το Μοντέλο του Μονάχου (*Münchener Modell*) στη Γερμανία εκπονεί κατευθυντήριες γραμμές για τον συντονισμό των ερευνών στο πλαίσιο της ποινικής και της αστικής διαδικασίας ώστε να αποφεύγεται η κατ' επανάληψη ακρόαση των παιδιών, ιδίως σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας και σεξουαλικής κακοποίησης. Ορίζει ότι κάθε ακροαματική διαδικασία με τη συμμετοχή παιδιού πρέπει να βιντεοσκοπείται και εν συνεχεία το βιντεοσκοπημένο υλικό να διαβιβάζεται στις υπηρεσίες παιδικής μέριμνας και τις ανακριτικές αρχές. Σκοπός είναι, μέσω της στενής συνεργασίας και της παροχής άμεσης πληροφόρησης σε όλα τα μέρη που εμπλέκονται στη διαδικασία (δικηγόρους, υπηρεσίες προστασίας του παιδιού, εμπειρογνώμονες, νομικούς συμβούλους του παιδιού), να βοηθούνται οι γονείς στην εξεύρεση λύσης σε θέματα επιμέλειας ή δικαιωμάτων επικοινωνίας.

Δημιουργία εξειδικευμένων πολυεπιστημονικών μονάδων για παιδιά-θύματα

Στη Γαλλία έχουν δημιουργηθεί περίπου 50 εξειδικευμένες πολυεπιστημονικές ιατρικές και νομικές ομάδες σε νοσοκομεία (*Unités d'Accueil Médico-Judiciaires*) σε όλη τη χώρα που παρέχουν βοήθεια στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών. Οι μονάδες αυτές συχνά φέρνουν επιτόπου σε επαφή οικογένειες και παιδιά με μη κυβερνητικές οργανώσεις υποστήριξης θυμάτων αμέσως μετά τη διενέργεια των εξετάσεων. Συγκεντρώνουν επίσης τις καταθέσεις των παιδιών, τις ιατρικές και τις ψυχολογικές εξετάσεις. Μέσω αυτών των κεντρικών προγραμμάτων λαμβάνεται μέριμνα ώστε οι καταθέσεις και οι εξετάσεις να πραγματοποιούνται σε φιλικό προς τα παιδιά περιβάλλον και εξομαλύνεται η διαδικασία – αποφεύγοντας τις περιττές καθυστερήσεις και την επανάληψη εξετάσεων.

Κάθε χρόνο χιλιάδες παιδιά συμμετέχουν σε ποινικές και αστικές δικαστικές διαδικασίες, στο πλαίσιο υποθέσεων διαζυγίου ή με την ιδιότητα του θύματος ή του μάρτυρα αξιόποινων πράξεων. Οι δικαστικές αυτές διαδικασίες μπορεί να είναι αγχογόνες για τον καθένα. Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) πραγματοποίησε έρευνα προκειμένου να διαπιστώσει εάν τα δικαιώματα των παιδιών γίνονται σεβαστά στο πλαίσιο των διαδικασιών αυτών. Από τα πορίσματα της έρευνας πεδίου του FRA, που αντλήθηκαν βάσει συνεντεύξεων που ελήφθησαν από επαγγελματίες και παιδιά, προκύπτει ότι μένουν πολλά να γίνουν ακόμη μέχρι το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης να γίνει πιο φιλικό για τα παιδιά σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Παρόλο που τα κράτη μέλη της ΕΕ στο σύνολό τους έχουν αναλάβει τη δέσμευση να μεριμνούν ώστε σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά να δίνεται πρωταρχική σημασία στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού, τα δικαιώματα των παιδιών στην ακρόαση, την πληροφόρηση, την προστασία και τη μη διακριτική μεταχείριση δεν ασκούνται πάντοτε στην πράξη. Για τον λόγο αυτό, η ΕΕ προωθεί τις *Κατευθυντήριες γραμμές για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη* που εξέδωσε το Συμβούλιο της Ευρώπης το 2010, με στόχο να βοηθήσει τα κράτη μέλη της να βελτιώσουν την προστασία των παιδιών στα δικαστικά συστήματά τους και να ενισχύσουν την ουσιαστική συμμετοχή τους, βελτιώνοντας με τον τρόπο αυτό τη λειτουργία της απονομής δικαιοσύνης.

Περαιτέρω πληροφορίες:

Στις ακόλουθες δημοσιεύσεις του FRA παρέχονται περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού.

- *Mapping child protection systems in the EU* (Χαρτογράφηση των συστημάτων προστασίας του παιδιού στην ΕΕ) (2014), <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/comparative-data/child-protection>.
- *Guardianship for children deprived of parental care* (Επιτροπεία παιδιών που στερούνται γονικής μέριμνας) (2014), Εγχειρίδιο, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/guardianship-children-deprived-parental-care-handbook-reinforce-guardianship>.
- *Fundamental rights: challenges and achievements in 2013* (Θεμελιώδη δικαιώματα: προκλήσεις και επιτεύγματα το 2013) (2014), Ετήσια έκθεση, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/fundamental-rights-challenges-and-achievements-2013>.
- *Fundamental Rights Conference 2010: ensuring justice and protection for all children* (Διάσκεψη για τα θεμελιώδη δικαιώματα 2010: διασφάλιση δικαιοσύνης και προστασίας για όλα τα παιδιά) (2011), Εισήγηση, <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/fundamental-rights-conference-2010-ensuring-justice-and-protection-all-children>.
- *Developing indicators for the protection, respect and promotion of the rights of the child in European Union* (Ανάπτυξη δεικτών για την προστασία, τον σεβασμό και την προώθηση των δικαιωμάτων του παιδιού στην Ευρωπαϊκή Ένωση) (2010), <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/developing-indicators-protection-respect-and-promotion-rights-child-european-union>.

Μια επισκόπηση των δραστηριοτήτων του FRA σε θέματα δικαιωμάτων του παιδιού διατίθεται στη διεύθυνση: <http://fra.europa.eu/en/theme/rights-child>.

Υπηρεσία Εκδόσεων

© Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, 2015
Εικονογραφίες: © FRA

FRA – ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΕ

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Βιέννη – Αυστρία
Τηλ: +43 158030-0 – Fax: +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Print: ISBN 978-92-9239-784-5, doi:10.2811/931302
PDF: ISBN 978-92-9239-766-1, doi:10.2811/97040